

ספר העצמים

על ענייני הטבע והאדם ומה שאחר הטבע ועל מהות הנבואה

ותכונת הגלגלים

מרבנו ר' אברהם ן' עזרא הספרדי

נעתק מכתב יד ישן אשר בכריטיש מוועאום וכתוסף הערות

מאת המעתיק. ונלוה אליו שני מכתבים מהשר

דון יצחק אברבנאל לר' יחיאל ורם מפיסא

עם הערת המעתיק על דבר ענין ישוב ארץ ישראל.

ועוד איזה

שאלות ותשובות ופסקי הלכות

נעתקו מכתב יד הראשונים הנמצאים בכריטיש מוועאום.

כולם נעתקו על ידי

ר' מנשה גראסבערג מטרעסטינא.

מחבר ספרי:—

אלפי מנשה, גבול מנשה, דגל מנשה, מטה מנשה, שאלות

ותשובות שבט מנשה וראש מנשה, שו"ת לבני מנשה, חבל

מנשה, חצי מנשה, והנהות על ספר ההשלמה ועל ספר

רפואות הרמב"ם ועל ספר הלכות ארץ ישראל.

לונדון—תרס"א.

בדפוס ר' אליהו זאב ראבבינאוויטש, 48 קאמארשעל ספריים.

הסכמת הרב הגאון החכם הכולל הרב ר' אברהם
אבא ווערנער שליט"א רב דק"ק בני רוי"פ בלונדון.
לונדון ערב ר"ח אלול תרס"א לפ"ק.

שום לכבוד ידידי הרב הגי' הוקר ודורש אחר גדולינו מקדם מוהר"ר
מנשה גראסבערג נ"י.

מה שכ"ת הראה לי ספר העלמים שמלא צביריטש מוזעאס ורולה להדפיסו,
ושל כהר דעתי אם יש לסמוך על זה שהוא מאבן העזרא.
הנה נראה וגם נכר שהוא מאבן עזרא, כי דעת האבן עזרא המהפסס
בעירושו על תנ"ך מרהיב ככל המאמרים בספר העלמים הזה ובפרט בהמאמר
„במה שגאלי" בסוף לוכן ב' הביא כמה ערמו מפסוק ודברתם אל הסלע,
והיא נמלאה שם בפירושו למי שמבין דבריו ורמיזותיו. יש הרבה לדבר ע"ז הספר
כי הוא אינו מסודר ככונן ולריך ייקן בכמה מקומות. מעט פילוסופיא בו
אבל נקיה היא, וגמשך בפילוסופיא אחר המשאים ולא אחר המדברים, והרמב"ם
ז"ל במורה כהב על הכמי היהודים באנדילוסיא אשר הם נמשכו בפילוסופיא
אחר כה המדברים, ומכללם גם רס"ג ורבינו בחיי הדיון בעל הוצה"ל וגם
בעל הכוזרי, והרמב"ם כהב כי הפילוסופית המדברים איננה נכונה לפי השכל
הבריא וההפזי וכן הוא האמת.

וגראה אשר אבן העזרא ז"ל לא נמשך אחר אשר הכמי אנדילוסיא
וגם הוא כיון להאמת כהרמב"ם ז"ל, עוד זאת אעיר כמה שהביא דברי הגמון
פילוסוף אהד שבלשון הלאטיני והיוני יתארכו ב ה ו א, הוא בלתי ספק אשר
למדו זה מהכמי היהודים. וכן מה שמלא בספרים אשר המארים ידעו

משם הויה ב"ה נ"כ ידעו זה מהכמי ישראל, ולא בנקל עלה להם הלמוד הזה, ששים מכוח גדולה הבינו עד שנעשו מלומדים וידעו זה. ולפי דעת ר"ע השיגו שלש מאות מכוח עד שידעו זה, ובתורה נכתב ג' פעמים וידעו מזרים כי אני הויה, כי אהר קריעת ים סוף נודע למזרים הנשארים כי יש בורא ומנהיג לעולם והוא המהוה ואדון לכל ישראל עמו, והיונים למדו ממזרים. והנה מה ששבה דברי ההגמון הפילוסוף הזה עיין באבן עזרא פ' בשלח על פסוק ויסע מלאך וכו' ויבא וכו' ויט, מביא בשם ספר רזיאל שם ע"ב ולדעתו שם המפורש במספר ע"ב, והשם הראשון שבע"ב שמות הוא ו הו. והנה בע"ב שמות הללו יש שמות להרבה פעולת להכמה ולהסד ולגבורה ולרחמים, וההגמון הזה ראה את ספר רזיאל ואולי מההגמון הזה נודע גם לאבן העזרא הספר רזיאל אשר להרמב"ם ז"ל לא נודע הספר הזה, ואין פה המקום להאריך בזה.

המאמר בהגלגלים נראה שלא נשלם כי מעט מן המעט נכתב דברים קטנים שאינו יאות להכמתו הגדולה בזה ולכן נראה שלא נשלם המאמר מה שרצה לבאר בזה ולרמז איזה ענין כמו הרמב"ם שרצה לבאר ולרמז איזה ענין במעשה מרכבה בחלוקת הגלגלים במורה חלק ב' וג'.

ואומר אני לכ"ח הודה וגם ברכה על עמלו בזה להזיח פנינים מהכמינו הקודמים שלא ילכו היו לאיבוד והמיד כ"ח עומל בזה, ואקוה אשר נדיבי עמינו יכירו ויוקירו עמלו בזה להביא הפנינים הללו דין ספריהם דברי המברכו בכ"ט וברכה.

אברהם אבא במוהר"ר יעקב זללה"ה ווערנער הרב דק"ק מהזיקי הדת בלונדון בירת מלכות ענגלאנד.

המאמר באלוה ית', הסבה הראשונה איננה נוף ולא כח
בגוף והוא אחד ואיני ר"ל שהוא אחד במנין לא שהוא אינו דבר
זולת עצמו והוא הוא עצמו ושאינו מקיף אותו מקום זה נקל
בעין השכל ומה שאמ' שהוא מסבע השכל הנפרד שלא יקיף
אותו מקום והרי עם קלות זאת ההשגה בעין השכל הוא כבר
בדמיון לפי שאינו נופל בכח הדמיון דבר ער שימשך עמו
בשכל מקום בזה הענין המושג, וא"ת שזה העצם הוא דבר
מה לא נמלט מחטא בלשונינו, וא"ת הוא העילה הראשונה
כמו שקוראין אותו ג"כ לא נמלט בזה מהחטא מכל וכל, וא"ת
עילת העילות זה ג"כ שם נסתר סתום וחתום, וא"ת ענין מה זהו
אצלי יותר קרוב שנקראנו ענין האציל אורים ושכלים נאצל
מהם ג"כ אורים ושכלים אחרים, ומאותם השכלים כחות
ומאותם הכחות נפשות וגלגלים ומהגלגלים יסודות ומהיסודות
צמחים וכל ב"ח והמתכות, ועל זה העניין הנאמ' תימצאם כלם
גאצלים ונמצאים ממנו נזרה חכמתו להמצאותם כי הדבר בזה
העניין יקצר בכל לשון אלא שבלשון לעז כרחו מלתארו בנמצא
זאמרו במקום זאת המלה אישו וזאת המלה בלשונם ר"ל הוא
יזנה זה טוב, ואולי שבלשונות אחרים ימצא בהם תואר יותר
פשוט מזה אך לא תקוה שימצא לשון בעולם שיתואר בו ה'
ית' בתואר הפשוט מבלי הרכבה כלל, אלא שיהיה בו שותפות
או דמיון או הפעלות חלילה לאל ית' מזה, וזה לפי שהמילות

הם מושאלים וישתפוהו בכל לשון מהפעולות המורגשות אלא שיתחברו ויוציאו המלות המושכולות.

וכבר הגיד לי הגמון אחד מגדולי ההגמונים והוא פילוסוף יודע באמתות העניינים שבלשון הלאמיני והיוני יתארוהו בהוא*) ואחר שמעי זה מזה הפילוסוף עיינתי והבנתי תקונם ע"ה אומרים בהושענות אני והוא**) הושענא. וחקרתי על זה הענין ומצאתי שהם אומרים שוהוא הוא שם המפורש.

(*) וכן כתוב בספר החיים המיוחס להראב"ע כ"י בריטש מוזעאם שהעתיקתי בעד ידידי הרב הגדול החכם הכולל ד"ר משה גאסטער נ"י אב"ד דק"ק ספרדים בלונדון. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות בסוכה מ"ה ע"א שאנ"י והו"א משמות השי"ת בשם המפורשים לגמרא, ואולי מה שכתב בישיעה מ"ב אני ה' הוא שמי, הבוונה שאני ה' והוא שמי, ועיקר השמות הם לשון הקודש ונפלו בתוך לשון יון כשנתבלבלו הלשונות בדור הפלגה כן כתב בעל ספר אמרי בינה על לשונות יון שהוזכרו בחז"ל וכמו כן נ"ל בתנו"ך וכן כתב הספר החיים הנ"ל שאנכי לשון מצרי הוא ג'ב עיקר המילה לשון הקודש כנ"ל.

**) סוכה ד' מ"ה ע"א: בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומר: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא, ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא, אני והו הושיעה נא וכו', ובירושלמי כיני מתניתא אני והוא הושיעה נא, אני והוא הושיעה נא וכו'.

בענין שם הוי"ה כבר כתבתי בספרי „אלפי מגשה" הנלוה לס' פשטים ופרושים לר' יעקב מווינא פרשה קרח בשו"ת ושם באריכות, ועתה לעניינינו אעתיק איזה דברים הנאותים כאן. השם הוי"ה הוא רק אהות לשוננו הקדושה ע"ש מלת היה ויורה על קיום המציאות ורק

ספר העצמים

ז

ואח"כ שבחתי מאמר זה הפילסוף, שממנו יבאו פעולות שיש לנו בהם רחמנות ופעולות שיש בהם חכמה גדולה ופעולות לנו בלשוננו ניתן למורשה הוא משום שה' בעצמו פירשוהו „אהיה אשר אהיה" והוא מן שרש היה והוא מורה על עצם השו"ת שהוא היה הנה ויהיה ומתייב המציאות בלי הצטרפות לשום דבר, וכן דעת הרמב"ם במורה בפס"א מח"א, ורק בלשון עבר תורה המלה הזאת מציאות והויה, ומהקבלה שהיא הלשון אשר דבר בה השו"ת עם אדם וחוה, ובה דברו שניהם, כאשר יורח על זה הגזר אדם מאדמה ואשה מאיש וחוה מחי וקין מקניתי ושת משת ונת מינחמנו, ושהיא היתה לשון עבר ובעבורה נקראת עברית, וכן דעת הכוזרי במאמר שני, ולכך זאת נקראת לשון הקודש לפי שבלשון זה לא נמצא בשום מקום עצם על דבר מגונה ומאוס רק בכנוי והסתר, ובירושלמי שבת פ"א מעלה גדולה מי שמדבר בלשון הקודש.

ובקדושין ע"א ע"ב : זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור, אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א יהו"ה ונקרא אני באל"ף דל"ת אדני, ופירש רש"י בפסחים ג' ע"א שני שמות למרו ישם הכתיבה ושם הקריאה, ומזה אנו בוחנים כי איננו מהראוי כלל הגות את השם הנעלה בן ד' אותיות ככתבו, וכן נוהגים רוב העולם מהאומה הקדושה הישראלית הן באזיא ואפריקא, והן באייראפא ואינם קוראים בפירוש אותיות של השם המיוחד ככתבו.

ובקידושין ע"א א' בראשונה שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהן פעם אחת בשבוע ופרש"י קריאתו וכתיבתו ופירושו, ושם ברש"י שם בן שתיים עשרה ובן ארבעים ושתיים לא פירשו.

ובירושלמי יומא פ"ג שמואל הוה עבר שמע פרסייא מקלל לבריה ביה ומית וכו', וברש"י שמות הלהרגני אתה אומר שהרגו בשם המפורש וכן בהרבה מקומות בש"ס מצינו שבשם המפורש עשו דברים נפלאים

כאלו הם גבורה ופעולות כאלו הם קנאה ופעולות נוראים במאד
 מאד כמו שזה הנרמז אליו הוא נורא מאד מאד וכ"ש אצל
 ועיין בעירובין שפרח למעלה מעשרה ע"י שם, וזה כפירש"י שם בקידושין
 דידעו היטב קריאתו וכתובתו ופירושו,

וזה פירוש הוגה דהיינו שיודע פירושו והוגה בו, ע"כ רחב"ת גזר
 עליו שריפה משום שהגה את השם בפרהסיא ועיין תו"ס ע"ז ו"ח א' ד"ה
 הוגה, וזה עיקר האיסור אבל להוציא השם הוי"ה כפי פשוטו לפד
 הבנתנו וכפי שכתבתי למעלה נראה לי שאין בזה איסור ולא על זה כיוונת
 חז"ל, ובכל זאת אנו מחמירים שלא להוציא השם אפילו כפשוטו משום
 קדושת השם המיוחד לנו,

וביזמא ל"ח א' בן קמצר לא רצה ללמוד על מעשה הכתב וע"ש
 בגמרא ובספרי שו"ת לבני מנשה סימן כ"ו, ולדעתי נראה שכן קמצר
 הוא היה האחרון שידע את השם הוי"ה קריאתו וכתובתו ופירושו כראוי
 ומזמנו נשתכחה עד היום הזה,

ולכן אמרו וכולהון מצאו מתלא לדבריהן חוץ מכן קמצר לפי שלא
 דמי להני דחשיב במשנה שלא צריך זאת רק בזמן המקדש אבל שם
 המפורש היה צריך לו למסור בהצנע ליחידי סגולה אשר עד היום צריך
 לידע היטב בתפלתינו ובתחנונו,

וראיתי כבר מי שכתב, שלמכך היום תפלתנו לא תקבל כראוי וכנכון
 וזה סיבת אריכות הגלות המר הזה לפי שאין אנו יודעין השם הוי"ה
 כראוי לפי פירש"י לעיל,

ועתה לפי הקדמה זו אתחיל לפרש פירוש המשנה ובוה אנו נוכל
 לידע פירוש הרב המחבר,

הנה בדברי ר"י יש לדקדק תחילה מדוע שינה לשון המקרא דכתיב
 בספר תהילים תחת אנא ה' אני והו, וג"כ מדוע לא אמר אני והר

ספר העצמים

ט

משיגי המלכות הקדושה לפי שכל המשיג ממנו יותר יארע לו יותר יראה ורתת כאש אשר יראה האדם שהוא נשלם בשכלו הצליחה נא, ואמר שתי פעמים הושיעה נא, וראיתי בפירוש הר"ה במחור וז"ל שכיוון ר"י אל שני השמות הקדושים אדני והו"י ב"ה ובלשון נוסריקין הזכירו ר"י אל"ף נו"ן יו"ד מהשם הראשון ה"ה וי"ו מהשם השני ולדעת ר"י לא אמרו בהקפתם אנא ה' הושיעה נא, אבל אמרו אנא אני והו הושיעה נא בצירוף שני השמות יחד כנ"ל לפי פשוטו יכו' עכ"ל.

ולא נראה לי כלל במחכ"ת ששם אדני לא נזכר כלל באנא ה' שצריך לזה ר"י לומר בלשון נוסריקין וגם לא נזכר במשנה אנא אני והו יעדוד לפי הירושלמי הנ"ל שכינו מתניתא אני והוא באלף אין פירוש ר"ה בכונה.

הרמב"ם בפירוש המשניות שם בסוכה שאנ"י והו"א משמות השי"ת כך אמרו המפרשים לגמרא, ואני אומר שהוא קורא ורומז למה שאומר ראו עתה כי אני הוא שזה הפסוק בה בשמירת ישראל וישועתה, וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו. ומקצת הגאונים אמרו שהוא רוצה בו מי שאני והוא בצרה הושיעה נא, וזה על דרך הפשט והוא אמר יתעלה עמו אנכי בצרה עכ"ל. ולפי זה נראה לי כן שת"ק ור"י לא פליגו שהת"ק מיירא בזמן מקדש ראשון שישראל היו על מכונם ולא היו בצרה ולכך לא שינו ואמרו בלשון שאמר דוד, ור"י מיירא בזמן בית שני או בזמן מאוחר לכך שינו דאמרו אני והוא, לפי פירש הרמב"ם כביכול שאני והוא בצרה ולכך לא אמר הצליחה נא.

ואל תהמה על הראב"ע שכתב שאני והוא, הוא לשון יון שבעל ספר אמרי כינה"ג כתב כל תיבות שהזכרהו חו"ל בלשון יון או באחד מלשונות

הוא נזהר ונשמר ממנה שלא יגע בה כדי שלא ישרף לפי שהיא ידועה אצלו באמת והנער בעודנו קטן ואין לו שכל ימחר לגעת בה ולא יורא ממנה לפי שאינה ידועה אצלו.

הגוים מעיקרא היו מלות של לשה"ק ונפלו בתוך שבעים לשונות כשנתבלבלו הלשונות בדור הפלגה, והתשבו בהקדמתו שלשן יון שנמצא ברו"ל על הרוב איני הלשון שמדברים בו המון עם מהיונים אך מלשון המדוקדק שיש להם שבו נכתבו ספריהם, וכן הדבר בלשון ערב, שהלשון ההמוני אינו הלשון שנכתבו בו ספריהם והוא לשון מדוקדק מאד ובו כתב הרמב"ם כל ספריו חוץ מהיד החזקה. ועיין היטב „בספר הברית" חלק א' פרק ט"ו, ואין להאריך בענין הנכבד הזה כי נורא הוא ומי יכולנו ומה שנגלה לי כתבתי.

ולפי זה היה נראה לי שבזמן הזה ראוי לומר כר"י אני והוא הושיעה נא, או שהכוונה שמתחילה היו יודעים שם הוי"ה קריאתו וכתובתו ופירושו כראוי ומשרבי הפרוצין אמרו במקום אנא ה' „אני והוא" שהם משמות השו"ת וכעין זה אמרו בראשונה היה אמרו בקול גבוה משרבו הפרוצין אמרו בקול נמוך, יומא פ"ג ירושלמי.

אבל לפי זה קשה לי מדוע לא אמר ר"י ג"כ אני והו הצליחה נא, ועיין בגדרים ד' י' א' כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה תמינו רבנן כינויין לקרבן ואפשר שמתחילה היו יודעין ה' הוי"ה להוציא מפיו כראוי לכך אמר ר"י שתמינו רבנן כוונת הקודם כינויין לשם המפורש דהיינו אני והוא כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה דהיינו שמא יטעה שיאמר ה' ולא יאמר הושיעה נא כמו שאנו אומרים אדני במקום ה' יע"ש כרא"ש, והא דלא תני במשנה ג"כ אני והו הצליחה נא בר"י, זה פשוט נראה לי שהמשנה לא צריך להודיע רק מה שאמר ר"י החידוש ולא צריך לשנות מה שאמרו ג"כ אני והו הצליחה נא שזה ודאי אמרו כמו שמפורש בת"ק שבזה אין ג"מ ולא צריך לשנות וזה אמת ויציב.

ספר העצמים

יא

ועל כן הרבה שלמה להזהיר בספר קהלת בעניין היראה לפי שאין לנו דעת במה נרע שהוא נורא באמרו את האלקים ירא, וכן ירא אלקים יצא את כולם, ועל כן נקרא נורא*) כמו שלפי הפעולות האחרות הבאות מאתו נקרא קנא ונוקם וגבור ושדי ועליון וממית ומחיה כמו שזה האש והוא שמה נקראה המבשלת והשורפת והמתכת והמקיפאת והיא אחת, ואם שום נביא מהנביאים או מהחכמים הקדומים השיג ענין מענינו וציירו וידע האיך נאצל אלינו ממנו ועל איזה צד נרע אמתו זה השאיל לו שם בינו לבין עצמו מעיד ומורה על אותו הענין, מהם מטטרון יה אכתריאל או זולתם משמותיו ית' והיו קוראים אותו באותו שם באותו הענין וזולתו ולו כח יבטל כל הכחות וזהו הענין המכונה בו שם המפורש אחד מאלו השמות המיוחדים לפעולותיו יתברך וזה השם כמו שנאמר הנזכר על הגלגלים והתגלגלו ר"ל בעת שיאצל מהשפלים על הגלגלים יקיפו הקפתם הטבעית ועל הגבעות והתקלקלו. יתברך ויתעלה אל אעמר אנמר בערבי ר"ל המיושב יתהפך לתהום כמו שאמרו על ארץ מצרים שהיתה שם ים, ובאחד משמותיו היה משתמש אליהו ע"ה לבד והוא מסרו לאלישע לפי שהיה ראוי שימסור לו, ולכן מתו הנערים המתקלסים בו לרוב חרוד פעולת השם ברוך הוא והוא אור' ויקללם בשם אלקיו וכו' בשכמל"ו.

המאמר במה שנאצל ונשפע מאלו הכחות השכליות על

°) ליראה את השם הנכבד והנורא, דברים ב"ה.

הכחות הנפשיות והיא הנכואה והרומה לה, אמנם מה שהושפע מעולם העליון על אלו הכחות הוא על ד' פנים.

האופן הראשון בהשגה שכלית מבלתי היתרף כאחד החושים אלא לזכור השם המושג המורה על אמיתות פועל מהפעולות הבורא יתברך ויפעל ויעשה מעשים ותעשה בו פעולות ומעשים ויתפעלו לרוב כח ה' ומהירות פעולתו וממשלתו בכל הכחות והטבעים ואלו הם עניני השמות שהם עתה אצל ההמון בהפך האמת ורחוק ממנו.

האופן השני הוא אצילות כח שנאצל מעולם העליון ר"ל מהשכלים הנפרדים על הכח השכלי עד שיתעצם בעצמותם ויצטייר בצורתם ר"ל צורת השכל וישוב שכלי בתכלית מה שכחו לשוב ולהיות משיג ומשער ומרגיש ומבין הדברים העתידיים ולדמות המעשים במבחר הדמיון והוך והשלם מלמעלה. כל מה שיוכל להיות ובזאת ההשגה יקנה מעלות המדות והמעלות השכליות בפועל כי יוסיף באיש בעצלות הנאצל עליו דעת ומעלות המדות יותר מאשר עותר והוכן אליו קודם או מאשר הוכן אליו בטבעו בתחלת יצירתו כי לא יוכל להיות לבוא האצילות ההוא אלא למי שהוכן ונודמן לו בתחילת יצירתו*) מוג נכון לקבל אותו הכח ולהוציאו לפועל בהתכוננו והתעדרר לכך וישלח בנפשו ענינים יתעורר ויבין בהם ענינים רבים מה שאין ביכולת אדם וולתו לדעתם ולא שיתכונן מהם מה שהוא

*) ס"א הויתנו.

יבין בשום פנים, ולא בשום סבה בעולם וזה הרוחני הוא העליון במעלה שבכל הרוחנים והוא שכל הפועל אשר קראוהו שכינה ובו ישיג המורידו הבורא יתברך והוא ילמדהו בעת התבודדותו*) ובהיותו ישן ברמזים שיש לו בתשובות על שאלותיו ששאל ממנו והוא יפרשם ויסררם כהקיץ בסדר והתיקון המיוחד בלשון אנשי דורו ובמשלם והמלות הנהוגות והמשתמשות באותו לשון והמנהג הנהוג בו ולא יבטא בו במעלה העליונה מן הנאצלים מהרוחני הזה והם הנביאים, ויש נביא שנאצל עליו כהקיץ מבלי שיחליטהו או יתיש כחו א ירדם ואם לא יהיה בקי ויודע בהורדתו ובעבודתו וקרבנותיו יהרגהו, ולא נמצא אחר מהנביאים שלם בזה השלמות וזאת מרע"ה ועל כן נאמרו בו***) שהיה מהנבא באספקלריא המאירה והנביאים האחרים באספקלריא שאינה מאירה ומעם זה שהוא היה נאצל עליו כהקיץ למעוט עסקו בדברים החושיים והאחרים לא היו כמוהו כי היו מתעסקים בעניני העולם, נלוה לזה שלא היו מעותדים ומזומנים כמוהו ולפיכך לא היה נאצל עליהם זה השכל ככל עת ולא על הצורה שהיה נאצל על מרע"ה רק בחלום או במראות מבהילות ומפחידות, וכבר אמ' בשם ארסמו שאמר דבר שזהו נסחו.

אמנם השמות האלהיות שהם הכחות ההות מכח שמותיו

*) זה מובא בפירש הראב"ע פ' בשלח בשם ספר העצמים וז"ל שהמעלה העליונה שבכל הרוחנים הוא מעלת שכל הפועל והוא הנקרא שכינה ובו ישיג הנביא והמשיג ית' בעת התבודד אליו וכו' עכ"ל.

**) יבמות מ"ט ע"ב, סוכה מ"ה ע"ב.

אשר הם ג"כ השכלים והנחות השמימים אשר הם מדרגה תחת מדרגה כמלך ושופט ומה שתחתיו מהשופטים ומה שתחת השופטים ההם מהשופטים והשמישים הנשמעים אליהם והעושים מצותם כי כאשר יגבר על הרוחניים כח ההורדה ירדו למטה לעשות ולמלאות מה שיבוקש מהם ויהרגו המורידים אותם כשלא יהיו בקיאים ויודעים לעשות ההורדה הרוחנית בכל מה שיאת לה מהמקומות וההקטרות והקרבנות והמלכושים והמאכלים והמאמרים וזה והדומה לו ר"ל מי שהשיג מעלתו הוא דרכו עמו כאילו מדבר עמו בקול ישמע לו מכלי מכטא יבין ממנו רמזים כנגד הענינים הדורש ממנו והוראות כנגד הדברים אשר בקש ויעצהו עצות שיצא בהם ממכונתו ועניו וצרתו ותזכירהו ותעוררהו לענינים עמוקים יפרשם הוא בהקיץ ויערים ויחקור האיך יוכל להשיגם וקיומם לו וזה ג"כ בהכנות והזמנות נשמיים ומחשביים עם מה שזכרנו מן ההקטרות והמקום הראוי לו ויוכל להיות שלא ימצא לו עניין ולא אפשרות בכל אלו הנמצאים למדת דעת או מחשבה או מקרה יארה לו באמצע וישאר נבוך במכונה חזקה ואח"כ יחזור* פעם אחרת להורידו ויתנפל ויתחנן לפניו במה שנסתפק לו ונסתתר הן שיקבל וישמע לו ויתר ספקותיו שנסתפקו לו או לאו, וכבר אירע בזה לארון הנביאים במריבת העם על המים וכבר רמותי זה בפסוק ודברתם אל הסלע וזולתו, ועוד נבאר זה בביאר רחב כשנדבר בנימוסים בעז"ה.

* עיין בספרא דצניעותא עם פי' הגר"א ושם בהקדמה להנאון ר' חיים ז"ל, ובמדרש תלפיות ענף כשוף בשם אגרת גלינום וכחיי.

האופן השלישי הוא למטה מזה במעלה ואף כי תוכן המעשה אחד והוא הורדת בחניות הככבים, וזה כי יעבור המוכיר את הכוכב המושל על מצב ידוע ולבש מלבושים שהם מחלקו ושיאכל מאכלים שהם מחלקו ושיביט ויכוין אליו בהיותו בנקודת גבהו והוא באמצע השמים חזק מאיר באור עצמו ולא יתחוך אותו (נ"א ולא יעכב עליו) אור כוכב אחר ויקפיר בקפירת אשר מחלקו ויקראהו בקריאות הנאותים לפעולותיו כמו שיקרא לשמש שהוא המאיר והמושל גדול המעלה והדומה לזה, ולמאדים שהוא הגבור הנוצח המשרד הממהר והדומה לזה, וירבה התחנה אליו והכונה ויראה בעינו הרוחני ההוא עצמו בצורה תארית וישאלהו וידבר עמו הרוחני ההוא בקול שיהיה במבטא שיבין ממנו רמוזים והערות ישתכל בהם וישיג מבוקשו ולפעמים תכין לו מתנות רבות ותורנו על מקומות שבהם מטמונות, ואלו הרוחניות כולם יארע בהם בעת הורדתם מבלי דעת והכנה אימה חשכה ומות ותרדמה ושנוי צורה או חרשות או עורון או אלמות או בטול איברים ולפעמים שרפה כמו שיקרה מאבני אלגביש השורפים וזה כשיהיה מטבע החום וקפאון כשיהיה מטבע הקור.

האופן הרביעי והוא השפל והשח במעלתו והוא שיתחדש באויר מכח רוחניות אלו הכוכבים רוחות אחרות שהוות בעולם ויבואו לב"ח ברוב העתים ויצטיירו לו בצורה מצורות בעלי חיים שמורה עליו הכוכב אשר ממנו נאצל הרוח ההוא, אם נאצל מנוגה יהיה כתכנית אשה, ואם היה ממאדים בצורת פרש או איש מלחמה, או בעין האש יחזור על האדם ויודיעהו בדברים שמהם אמת ומהם שקר ורוב מה שנאצל זה הרוח על ב"ח אשר נתחברו איבריו ונרכבו בתחילת היצירה על מזג אותו הכוכב ויהיה המזג שלו נוטה לסגולות ורוחניות אותו הכוכב, ואלו הרוחניות הרעות נאצלות מהרוחניות הקרושים באצילות הצל מן הגוף, ואין צריך להם לא הכנה ולא הורדה רק הוא מתדבק במי שיפגע שיהיה מטבע עצמו ומוזגו, ולפעמים יבאו לזולתו כשיוורדם ואלו הם הנקראים שדים*) וברוב ישבשו צורת בעליהם ויבטלו איבריו ויחליאהו ויהרגהו וידבר עמו ויטעון עליו בטענות ותחנות והוא ג"כ מדבר על לשונו בעת העונה, ואמנם יהיה זה בעת התדבקו בבעלי חיים כגון זה שאמרנו כשיעשה מעשה או יפעל פועל מהדברים

(*) בספר החיים המיוחס להראב"ע כ"י ברימש מועאם וכעת הוא ת"י הרב הג' דר' משה גאסטער נ"י רב דק"ק ספרדים בלונדון שם דבר בעניני השדים כעין זה באריכות ועיין ברמב"ן בראשית ד' ב"ב בשם כתבי שמושי השדים דעת אחרת בזה.

הראויים לעשות כדי להוריד התורדה ההיא בין שיעשה זה בכיונה או שלא בכיונה, אלו הם הד' פנים שמהם יהיה האצילות על הכח הדמיוני והכח השכלי מה שנאצל מאלו הרוחניות וסברת המשיאין ובעלי הדתות, ודעתם בזה לפי שמוה הצד הורגלו בעלי הדתות ר"ל כלל ההמון העולם לקיום מה שקימוהו הנימוסים.

המאמר בבעלי הנימוסים והם אנשי הצבא והבוט והכלדיים וכל האחרים אשר היו קודם המבול, הדעת המפורסם אצל כלם היא שכחות הכוכבים הם פועלים בנו והם המנהיגים אותנו לרוב פעולתם בכל הנמצאות אשר בעולם השפל ושמהם התמדת קיומנו ושהם הסבה בו ושהם סבת העדרנו והפסדנו, וזה אמת אין בו ספק שהדבר כן, מלבד מי שתלויהו השגחה אלהית הופכת אותם הפעלות והיא פעולה יותר חזקה במשגחת בו. ואם הכוכב הוא מחייב לבא עלינו תחזיק פעולתו ואלה הם כדמות מרע"ה ואליהו ולפיכך היו העמים הנזכרים עובדים הכוכבים וכחותם ומגדילים ומאדירים אותם ומשתחווים להם. ביום אשר היה מושל אותו כוכב וקוראים אותם בשמותם ויקריבו להם קרבנות*) ויזבחו להם זבחים ויקטירו להם ההקשרות הנאותם להם כפי עת היותם בכל מזל ומזל ויורידו כחותם, והצאבה**) היו מבינים להם הכנות אחרות והיו בונים

*) מובא בפירוש הראב"ע פ' נח בשם ספר העצמים ועיין בראשית מ"ט.

**) כת עובדי אלילים קודם המבול כדכתב הרב בראש המאמר ולא כמו שחשב הכוזרי במאמר שני שהם עם מיוחד.

להם בתים והיו פורשים ומציעים בהם הבגדים אשר יאותו
 למבע אותו כוכב ומבע אותו מזל אשר בו הכוכב ההוא, ומי
 שהיה עובד מהם לשבתי בעת שהיה רוצה לעמוד ולבקש מלפניו
 ההצלחה והורדת רוחניותו היה מצפה עד עת היותו בבית
 כבודו ומעלתו והוא מזל מאזנים והוא אחד מהבתים שלו*) והוא
 מזל דלי והוא המעולה שבהם, וג"כ מזל גדי ושיהיה מיושר
 ההליכה מזרחי ברבוע הנזכר בחצי השמים נקי מכל רע או
 היו מכינים לו ההקמרות אשר יאותו למבעו וילבש בגדים
 שחורים אשר הם מחלקו וג"כ מנעלים שחורים ובידו טבעת
 של ברזל ויבוין לו שכלו ודעתו ויהיו בגדיו מהורים נקיים מכל
 מינוף וירבה לו בצום ותפילה בעת הראותו ושירית ריחיו אשר
 הם מחלקו ויאכל המזונות אשר הם מחלקו ולא יסור מזה
 הדרך לעולם והוא עושה כל מאדו לעולם להתנפל ולהתחנן
 לו מעט מעט עד שירגילהו וישגיח בו והוא עם כל זה משתחוה
 ומתפלל ומבקש מהאל יתעלה שימלא בקשתו**).

ואם אחר שנשלם חפצו רחק ממנו כל מה שאותו כוכב
 אינו מרחיק יסור מעליו ולא ישגיח בו אך יהרגהו אע"פ שלא
 היה מבקש ממנו שום דבר לפי שימצאהו בהפך מבעו ואינו

^o ראה בכוזרי מאמר ד' ונשאר עדיין מן החכמה המיוחדת בענין
 הוזה ספר הנקרא פרקי ראב"ה בו מדת הארץ וכל אחד מהגלגלים וטבעי
 הכוכבים והמזלות והצורות ובתייהם וטובתם ורעתם וכו'.

**) וכן מצינו כמלכים ב' י"ז ל"ג את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו

עבדים כמשפט הגוים אשר הגלו אותם משם.

מוכן ומזומן לו לקבל ממנו והוא נשכח אצלו, וכל זה מבואר אצלם בנסיון ולכן היה המוריד רוחניותו מתמיד בעבודתו ובעת שהוא רוצה ההצלחה ממנו על הצד שאמרנו היה מכין לו מוגמר עשוי מהאבנים אשר הם מחלקו ויעשה לו ג"כ צורת שתי וערב חלול ירכיבוהו על צורתו ר"ל הצורה הנאותה לבקשתו אם היתה בקשתו על עניין מלחמה ירכיב אותו על צורת סוס או ארי או נחש ואם היה רוצה לעלות למדרגה ירכיבוהו על כסא או הדומה לו (*).

אבל אמרו לעשות צורה שתי וערב לפי שלא נדע לרוחני תבנית אלא שהוא בעל גרם והתכנית נברא בכל נברא בעל גוף וכל בעל גוף נופל תחת תבנית השתי וערב לפי שיש בו אורך ורוחב ועומק והם מרחקי כל בעל גשם כדי שלא ירחיקו הככב לפי שאי אפשר לו מבלתי שיהיה לו אחד כאלו השלשה מרחקים, ונוקבים בראש המוגמר נקבים סביב סביב כדי שיעבור ממנו עשן הקמרת, ויעשו זאת הקמרת לעולם במקום קדוש ונקי מכל טינוף והוא מגולה אין בו תקרה ולא מיסך מכדיל בינו לבין השמים ויפרשו על זה המקום בגדים שחורים ומלבושים שחורים וצמר שחור נקי, וכל זה על מטבע שבתאי ולא יערכו עם זה שום דבר מהבגדים ולא מהאבנים, ויניחו השתי והערב.

(*) בספרי חצי כנשה פ' בראשית רבי אבא אשכחו ספרא דחכמתא דילהון ואשכחנא ביה כל עובדין ופולחנין לככביא ומולי, והוא בזוהר סדר בראשית ועיין בפירוש הראב"ע יתרו כ' ה' בשם ספר העצמים הוה ובשם אהל יוסף.

בראש המונמר כרי שיהיה העשן עולה ממנו ויעברוהו ואחרו שהוא מגיע עשן הקמרת עד הככב בחצי השמים לפי שהקוים היוצאים ממנו בהיותו באותו עניין הם מגיעים עד גקורת הארץ ולא יחתכם אור ככב אחר.

ואנחנו לא באנו עתה לומר האיך היא דרך הצלחתו עד שתבקש ממנו לומר לך האיך יחתוך עליו ככבים אחרים, וחלילה מזה אינו ירא שיש חשד עלי באמונתי לפי שכשאני מפרש אלו הענינים איני מדבר עם מי שלא הכירני ולא ידע אמונתי ולבי ואיך הוא הרגלו עמי מעודי עד היום הוזה בין בסתר בין בגלוי, ושאהיה מפני זה נורע שום ענין מאלו ומעלים עיני מלאמרו או שאחשוב דברי בזה שעשיתי שלא כהוגן, ולכן לא אמנע עצמי מלהעמידך על ענינם ומעשיהם לפי שמוזה תשקיף ותעמד על תורת ישראל וענין משה ע"ה השקפה אמתית ויעידו לך כל הפסוקים אשר בתורה וכל אחד ואחד באמתות זה. ויוסיף לך במה שאאמת לך אמתות השכל ויסורו ממך כל הספיקות ותהיה מאמין באל ית' ובתורתו הקדושה אמנה מופתית לא על דרך קבלה, כמו שהם מאמינים בו ההמון ובפרט החסרים מהם.

ובעת שהוא עולה זה העשן מגיע עשן הקמרת עד הככב ולפי תשוקת הככב לזה העשן ירד לו וימשכנו לעצמו, ובעת שנדבק השפל בעליון נתחייב להדבק העליון בשפל, המשל בזה המעשים הנראים שאם נדליק ב' נרות ונניחם זה למעלה

מזה מקבילים אם יכבה הנר השפל מהב' נרות והגיע עשנו
 לנר העליון ירד אור העליון למטה על הדרך בעצמו אשר עלה
 לו העשן, והנר השפל ג"כ יש לו תשוקה גדולה לנר העליון
 והוא בתכלית ההכנה לקבל אורו ויגיע לו אור הנר העליון ונדלק,
 וג"כ כח הרוחניות והוא הכח הנפשי בעת שיגיע מגלמו יעבור
 ויכנס בו עד שיגיע לחללו לפי שהפשוט יעבור ויכנס בחומרי
 אם הוא מטבעו ויתחזק בו להתדבקותו בו וכשיתחבר בו והוא
 בלתי מוכן לו וסבול אותו ויהרגהו כמו שזכרנו, ומי שירצה
 לעמוד על שאר הורדות רוחניות כוכבים אחרים יעמוד עליו
 בספר העבודה הנבטייה *) וספר החכם ארסמו ומספר עינאני
 הנבטיי שזה כלו נאמר באלו הספרים ואין תועלת לשנותו ולדבר
 בו. אמנם יחדתי לזכור הורדת שבתאי מבין שאר הכוכבים לפי
 שממשלתו על ישראל***) ומעולתו בכלליו ובפרטיו לפי שעל דרך
 כלל יפעל בהכרח בחלק, וה' יתברך הוא המישור לאמה, ואשיב
 לבאר בזולת זה בעזרת שדי.

*) וכחורי מאמר א' העבודה הנבטית, ואולי הוא זה מה שהביא
 המחבר שמות ב' י' בספר עבודת הארמה הנעתק מלשון מצרים אל לשון
 ק דרים.

**) עיין פירוש הראב"ע פ' אמור ובפירוש הא"ע פ' משפטים, וז"ל
 ובספר ראשית חכמה אמר כי שבתי ממונה על היהודים וראיה לדבריו
 שהם שומרים יום השבת שהוא בחלק שבתי כלומר שהם בטלים בו מכל
 מלאכה להודיע שאינם צריכים ממנו עור ואינם מבקשים ממנו שיעורם
 כי הם נשענים על אלהי האלהים יתברך שמו ע"ב.

המאמר בנפש כבר התבאר ממאמרנו ביסודות שהנרמזים העליונים והיסודות מספיקים בהיות ההוויות כתערובת אשר יבא ממנו הבשול והבישול. אמנם הוא מהחום המתחבר מהשמש ומהאוויר והאש וזהו החמימות הטבעי המיוחד בכל נמצא וזה החום ימצא בורע הצמחים ובורע כל ב"ח והוא זן כל אחד מאלו הב' מינים ומגדל אותי. וזו היא הנפש הצומחת, וכן קראו אותה החכמים והיא כוללת הצמחים ובעלי חיים, וקוראים אותה הרופאים הרוח הטבעי, והפילוסופים הנפש הזן ומשכנה בכבד ג"כ ימצא בהוויות כח אחרת הנקראת חיונית וישתתפו בה כל בעלי חיים מדבר ובלתי מדבר ומשכנה בלב כל חי, אך נמצא לאדם בפרט עם זה הכח כח אחר אינו נמצא לזולתו מכל ב"ח והוא הכח המתעורר אשר בו תהיה לו אהבה לדבר אחד או למאוס בו הוא ההפעלות. עוד ימצא באדם כח המרגיש ופעולותיו הם חמשה, והם הראות והשמע והריח והטעם והמשיש ומשכן כל אחד מאלו החמשה ידוע, ומשכן השומר הכעס הכולל לכל הגוף וזאת היא הנפש המרגשת, ולא תמצא רק באדם לבדו. וזה הכח הנפשי ג"כ נחלק לד' כחות כח מניע בחפץ או בכונה. והוא משועבד ומצווה מכח המתעורר ר"ל שהוא מניע מן האדם. החלק אשר יצוהו הכח המתעורר ולצד אשר רצה להתנועע, וכל זה הכח העצבים ומשכנו במוח לפי שממנו יתפשט לכל כחות הגוף, והשני הוא כח הדמיון זה הכח בעת שהחושים נמצאים ומומנים כמעט שלא יראה לו פועל בנמצא המומן.

לפי שהחושים יעכבוהו מלהשיגו, אך בעת שיגבר הדבר על החושים תראה פעולתו מאד לפי שהוא מדמה ומצייר אותו הדבר אשר גבר על העניין או שהיה עליו ומקום זה הכח המוקדם במוח. והכח השלישי אשר מכחות הנפש כח המחשבי והוא אשר חושב ומקיש הדברים וינהיגם ויקח מה שינתן לו מן הדמיון ותראה פעולתו בו ובאיכות פעולתו והתפעלותו והוא באמצע המוח. והכח הר' הוא כח הזכירה למה שעבר מן הדברים אשר אירעו על החושים אחר שקדם עינם ואשר יוציאם ויגלם לכח הדמיון ברגע אחד ויראם ויתנם לו מיד וידמהו הדמיון ומשכן של זה הכח אחרית המוח, וכונתנו עתה לזכור זה על דרך ההעברה וכדי שיהא זה זכירה לנפש כחותיה. ודע כי אלו הנפשות השלשה והם הטבעית פעולתה בכבוד והנפש החיונית וחלקיה הם בלב, והנפשית וחלקיה התשעה הנזכרים ידעו במוח.

דע כי אלו הכחות הנמצאים לנפש לפי שנושא כל אחד מהם הוא גוף (והם לא יסרו ממנו אלא הם שלמות לו ר"ל כי בכל כח וכח ישלם כל אבר ואבר ופעולתו והפעלותו וכל גוף האדם ישלם בכל אלו הכחות בכללם, ולכן גדרו הנפש שהיא שלמות מה לגוף) מבעי, ולפי שנושא, אלו הכחות הם היוונים ונפסדים נתחייב שיהיה הנשוא ג"כ הוה ונפסד וכל אלו הכחות יהיו נעדרים כהעדר אלו הנושאים והנפש תאבד באבדם כמו שיעדר אור הנר בעת שנשרפה ונעדרה הפתילה או כמו שיעדרו נגוני המוסיקא אם נשברו הכלים אשר בס

נעשו הנגונים, ונמצא לאדם כח אחר ענינו מופלא ופעולתו שהוא משיג בכל הענינים המופשטים מן החומר וזה שהוא לכד משיג הגונים נפרדים מהנוף והתנועה לבדה נפרדת מבלי מתנועע והארץ והרוחב והמשא הכבד ושאר הדברים שלא תשיגם הנפש ולא אחד מכל אלו הכחות הנזכרים אלא בנשואם וחומרם וזה הכח האחר ישיגם וידעם מבלי שיצטרך לחלקם בגלמם ויחלקם ויפרידם וילוו להם ענינים אחרים בקו והנקודה והמספר וירכיב דבר על דבר ויבין דבר מדבר עד שיתחייבו מזה פעולות רבות מאד ויכיר נ"כ הנאה מן המגונה והמחויב מאשר איננו מחויב והוא התחלת החכמות העיונית וזה הכח יתחלקו פעולותיו וזהו השכל המעשי והשכל העיוני, והמעשי הוא אשר בו ילמוד האדם הענינים המעשיים כגון המלחמה ומלאכת הרפואה ומלאכת הנרות והאריגה, והשני ישיג בו ענינים שחיובם שכל נאצל עליו זה הכח הנבדל משאר הכחות נקרא כח השכל והפעולה האחרת מפעולותיו אשר הוא השכל המעשי יצטרך לפעולותיו לחוש ולדמיון ויעדר נ"כ בהעדרים.

והחלק השני אינו כן ויראה מענינו שהוא ענין אלהי והוא נמצא בנו בכח אלא שבזמן הנערות לא יצא לפועל לפי שהוא מוטבע בלחות ויוכל להיות שלא יצא לפועל לעולם לפי מונע שיוזמן לו שימנעו מהשנתו והשנת זה הכח השכלי למושכל אילו כהשנת החוש* לפי שהשנת החוש למוחש הוא

° חוש הוא מלשון הרגש כמו ומי יחוש קהלת ב' וכחז"ל ברכות חש

בהפעלות החוש וג"כ שכל חוש שהסכים שהשיג מוחש חוק לא ישיג אחר כן אפילו מוחש אחר חלש כגון שמע ההברה לאזון אם הוא חוק לא ישמיע עמו הברת קול אחר אפילו חלוש ממנו שאם תשמע האזן קול השופר לא ישמע עמו קול הנבל וכן עם אור השמש לא יושג אור הנר* והמושכלות כזה הכח בהפך זה לפי שהוא יעלה לו מהשגה חזקה וגדולה לאחרת גדולה וחזקה ממנה והוא לו יותר קל מהשגת המושכל החלוש הראשון להשגה החזקה הקרובה ממנו, וג"כ בעת הזקנה כל מה שתארך הזקנה ותלך בה יחלשו בה כחות ההרגש וזה כח הדברי או השכלי או כמו שתמצא לקראו ותחוק ברבות השנים וזה שהקדמנו מענין הנפש יש בו די במה שנמצא לבאר בע"ה.

המאמר בב"ח. דע כי רבים מב"ח מדגי המים כל מה שהוא קרוב למוג היושר תניעהו יותר נפשו לדבר שהוא יותר נאה לו ולטבעו ותרחהו תכלית הריחוק מאשר הוא בהפכו ותשמרהו ממנו כגון רבים מעוף השמים כל מה שהוא קרוב למוג היושר ותניעהו נפשו לדברים הנאותים לו המוצרכים לו בישובו בהיותו ורצונו ומוזונו ותראה לו בעין הדברים אשר אינם נאותים לו ולטבעו והוא ירגיש בהם ויתחבל תחבולות ומרמות להתרחק מהם ולקרב הנאות והטבה לעצמו ותמצא בו שום ענין מתחבולה ומרמה וזה כגון הזאבים והאריות ורבים מהעופות, ויש מהעופות שימצא לו חכמה בעתידות ומכיר

* כדד"ל חולין ס' ע"ב שרגא בטיהרא מאי אהני.

עשבים ודברים שהם מוצרכים לרפואה וירגיש בהתפכות
הזמנים והתקופות ויזמין לעצמו כל מה שיצטרך לו להתכסות
בו או מה שיצטרך לו מדירה ומוון, ואתה רואה פעולת הנמלה
והכנתה והזמנתה לעצמה מזונה ומה שתצטרך לה כמו שהמשיך
שלמה ע"ה, ואלו הכחות והפעולות הם אשר קוראים אותם
הפלוסופים טבע, וזה הדבר אשר קראהו גליאנוס חכמה וערמה
וזהו אומרו ופרסמו כל הקודמים שהטבע חכם ובאמת נכון
להם לאמרו לפי שיתמה האדם תכלית התמה כשיתבונן
פעולתו וכשיובן פעולתו בחלאים ובימים אשר הם מנין
נפרד הנקרא בלשון קדר בחראן ור"ל שבימים ההם
יתהפך ענין החולה לטוב או לרע במזונות וחלוקן ושנוד
על האברים ובשלו הדם והברלו הליחות, וג"כ בצעירו
העובר ותבניתו לצורת איבריו ושמירת תכונותם ומרחקם
וקרובם קצתם מקצתם ושמירת סדרם ושמירת מנין איבריו
מדומה החלקים ולא יטעה באחד מהם ולא יוסיף במנין
העצבים הדופקים והשוקטים ולא יוסיף ולא יגרע במנין
העצבים והצלעים והקשורים אשר יקשרם ועצמות הראש ושאר
הגוף וציור תבניתם ויכינם הכנה שיהיה נקל לקבל במהרה
הפעולות הנצרכים לקיומו ולהתמדת חיותו, ותמנה לכל גוף
וגוף שם"ה עורקים שוקטים ושם"ה* עורקים אחרים דופקים
כמנין ימות השנה והאחרים כמנין לילותיה, ואין זה מקום

° עי' סכות כ"ג ע"ב.

ספר העצמים

כז

לרמות עניינם בנוף לרמות בנין העולם שמוה הצד נקרא האדם
אצל הפילוסופים עולם קמן וג"כ אצל רז"ל.*

אמנם הכוונה בזה להודיעך ולהורותך ולהעריך שימצא פועל
מבלי כלי וחרש מבלי אבר ואורג בתכלית החכמה, לא ראות לו
ולא יד ונגר בתכלית התיקון ולא יד לו ולא רגל ולא כלים, וכל
זה בתכלית יופי הציור, לא עין לו ולא שמע ולא אצבע ולא אבר
ולא חומר אלא כח יצייר וירקם ויפתח פיתוחים ויחוק חקוקים
דיארוג ויבנה הוא לברו בתכלית הציור והרקות הרקמה והחקוק
וסדר מתוקן והקש יותר נאה מכל חכם חרשים ומשער כשיהיו
אצלו כל הכלים שבעולם לא יוכל לחקות פעולה אחת בעולם
מכל מלאכות המבצע ולא אפילו בתבנית הצורה הנראת לבדה
וזה נמצא יעידו עליו ההרגש והשכל שהוא נמצא ולא ימצא לו
עין** ולא יד ולא רגל ולא אבר, ולא תוכל לאמר בו שהוא
ארוך או קצר ולא שהוא ירוק או לבן או אדום או תכלת, ולא
שהוא קל או כבד ולא שהוא בעל תבנית או מתוק או מר.
זהתכונן זה הענין בתכלית ההתכוננות והחזירהו בשכלך
זהתכוננהו בלבך וזכרהו לעת שאצטרך להורותך בו על זולתו
שהוא בוראו ומלכו לפי שלזאת הכונה היה סדר אלו הענינים
זוכרי היסודות וההויות והסגולות הרוחניות והכחות שיהיה
מדרגה לידיעת הבורא ית' להרחיק ממנו כל הראוי להרחיק

סוף מדרש קהלת.

** וכמו בארץ ובשמים דבר הכתוב בתורת משל ולשון בני אדם כן

על השי"ת הוא רק דרך משל ועיין רש"י תהלים י"מ ככל הארץ יצא קום.

ולחייב לו מה שנוכל לחייב מן החיובים הפשוטים יותר כפי יכולתנו וכשתדע זה המנהיג הגדול ותקח אונך שמץ מנהו או תדע מה טעם ויאמר ה' אל משה, ומעם וירד ה'. ויאמר אלהים באמתות זה, או אם יוכל להיות שיהיה בעל גוף ושיתהוה ממנו בן יחיה וימות או אם זהו נמנע או אם ידבר וינבא למי שאין בו חכמה ואין בו לא מעלות המדות ולא מעלות השכליות או אם לא. ואחר שבארתי לך שיש במציאות פועל שאיננו גוף אוסיף לך ביאור זה כשנדבר בגלגלים בעז"ה.

המאמר בגלגלים דע שאלו יסודות הד' ושאר מה שאמרנו שיתהוה ממנו ומה שלא זכרנו שהוא מקיף אותם מכל צדדם גוף כדורי אשר חומרו חומר אחר וצורתו צורה אחרת וזלת חומר וצורת אלו היסודות ואין ביניהם דמיון בשום ענין ממיני הדמיונים לכך שצורת זה הגוף צורה שכלית ורוחנית פשוטה אין בו הרכבה ולא תערובות ובה יתנועע זה הגוף הכדורי תנועת ההקפה התמידית אשר אין בו עקום ולא חזרה ממערב למזרח ואין בוה הכדור כוכב אלא הלבנה לבדה וזהו בו כגון בדבר או כמלאי בכנר ר"ל שהוא חתיכה מגלגל הלבנה ויש לו גלגלים אחרים איני צריך לזכרם, ולמעלה מזה הגלגל גלגל אחר ידבק שטחו בכבונגית זה האחר אין ביניהם ריקות כלל ותנועתו ממערב למזרח ג"כ בתנועת הראשון ובו ככב על הסדר אשר הוא ככב הלבנה בגלגלו והקפתו כהקפת גלגל הלבנה ר"ל לצד אשר יתנועע לבד.

ספר העצמים

כמ

אמנם במהירות התנועה או בכבדותה הוא מתמהמה יותר ממנו והוא חופף ומקיף זה הגלגל מכל צדדיו, ולמעלה מזה הגלגל אשר בו ככב הוא גלגל נוגה יתנועע ג"כ על זה הדרך וחופף לגלגל נוגה כהקפת גלגל כוכב לגלגל הלבנה ומתמהמה בתנועתו מעט מגלגל ככב וחופף ומקיף הגלגל הרביעי. והנה המאור הגדול השמש ית' שם*) בוראו, חופף כל אלו הגלגלים אשר זכרנו בהקפתם קצתם על קצתם ותנועתו ממערב למזרח ג"כ אלא שמתמהמה בתנועתו יותר מגלגל נוגה לפי שישלים פעולתו בשנה תמימה וחופף זה הגלגל גלגל אחר הוא גלגל מאדים ותנועתו יותר כבדה ממנו ר"ל מגלגל השמש ותנועתו בתנועת הגלגלים אשר תחתיו ולמעלה מזה הגלגל צדק חופף גלגל מאדים על הדרך אשר מקיף גלגל מאדים בגלגל השמש וג"כ חופף ומקיף לגלגל צדק גלגל שבתי על זה הדרך בעצמו, אלא שתנועתו יותר כבדה מאד, ולאלו הו' גלגלים לכל אחד מהם גלגלים אחרים רבים מהם, יש שיתנועע בו הככבים הנזכרים הפך התנועה אשר היא ממערב למזרח ר"ל קרבם לארץ או רחוקה ממנה, והנטייה לצפון או לדרום, ואלו התנועות כלם על מוצקים שונים ואחרים זולת הו' הנזכרים אין תועלת לזכרם הנה כלל, וחופף כל אלו הגלגלים הנזכרים וכל גלגלי ההקפה וזולתם המיוחדים לכל אחד מהם גלגל השמיני אשר חופף ומקיף את כלם ותנועתו ממערב למזרח אלא שלא תיראה לו התנועה ההיא

(* לפי זה מכנים את הקב"ה בשם השמים ואתה תשמע השמים

מ"א ח' ל"ב ויהי מורא שמים עליכם אבות פ"א.

לרוב כברותה אלא בזמן ארוך בכמו ק' שנה יראה שהוא מתנועע מעלה אחת ובזמן מהירות תראה זאת התנועה כמעט מע'*) שנה ותראה להרגש ותגיע זאת התנועה עד כמו ל' מעלות, אחר כן תשוב ממערב למזרח על הדרך אשר בא עד שיגיע למקומו אשר היה שם בתחלה בקרוב מאלף שנה או בקרוב מתשס"ה כפי חלוק הדעות בכיוון אל אקבאר ואל אדבאר בלשון קדר ר"ל ההקבלה והנסיגה שאין רצוננו עתה לזכרו כי אין זה מקומו, ולא באנו לזכור ממנו שום דבר אלא מה שבא אנב נרא בדברינו בענין אשר אנחנו בו, ולא תסור זאת התנועה מההקבלה והנסיגה לעולם בזה הדרך, ולפי שאי אפשר להיות בין ב' תנועות שונות לגוף אחד תנועה תמידית אלא שיהיה שיתחדש ביניהם עמידה בעת החזרה ואפי' שתדמה זה בתנועה מהירה ביותר אלא בהתחדשות שום זמן עמידה בהתהפך הגוף לשוב בהמיר התנועה ולא יוכל להיות שלא יתחדש שום עמידה בתנועה אשר נרגישה אלא בתנועה הכדורית ואין זה מקום לבאר זה. ובוזה הנלגל הם הככבים העומדים יען שלא יראה ולא יורגש להם תנועה, ואלה הם המון כוכבי השמים אשר נראים מהארץ מלבד השני מאורות והחמשה כוכבים הנבוכים אשר נראה אליהם מהלך ומחזיר ועמידה, ואלו הענינים החזרה ועמידה הם לפי ראות העין, ואינו כן לפי האמת לפי שאין למעלה ולא

*) עיין בזה בספר הברית מאמר כוכבי השמים ובהוריות י' ע"א

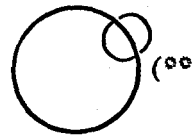
ובפירש הראב"ע דברים ז' ט' בשם ספר זה העצמים.

ספר העצמים

לא

למטה דבר עומד וולת הארץ לבדה*) אלא שיש לקבל הככבים
גלגל הקפה שמוצקם יוצא ממוצק אותם הו' גלגלים שקצה
אותם המרכזים כל אחד בשמח גלגלו המיוחד לו וקצתם מדומים
בוולתו מהמקומות ואשר מרכזו בשמח גלגלו המיוחד לו הוא
אשר נקרא גלגל הקפה וכל זמן שהולך הככב בחצי הכדור
העליון החותך גלגלו בעת עברו על נקודת החותך יראה שהוא
מתנועע תנועה ישרה ממערב למזרח עד שיגיע אל הנקדה אשר
היא כנגדה בחתוך השני לפי שלא יוכל להיות שתחתוך עגולה
אחת לעגולה אחרת אלא שיפול אותו החתוך בשתי מקומות
ובעת שיגיע הכוכב והשלים הקפתו והוא שאר השפל אשר יראה
לנו הכוכב בעת שהוא באותה נקודה קרוב אל הארץ והשלים
הקפתו עד היותו בנקודה חותכת יראה לנו כאלו הוא חוזר
ממערב למזרח, וכדי שיתבאר לך זה ויהיה קל להבין נציע עתה
כי עגולת***) א"ב הוא גלגל ככב ועגולת ה"ו הוא גלגל ההקפה
חותך הגלגל על שתי נקודות אותיות ג"ד וכל זמן שהככב מהלך
מג' אל ד' נראה לשוכן במרכזו והוא נקודת ב' שהוא הארץ
לפי שהארץ כלה במרכזו אצל הגלגל בערכה לגלגל יראה לו
שתנועתו ישרה וכאשר יהלך מד' אל ג' יראה כאילו הוא חוזר
וכשיהיה בנקודת הארץ יראה שיש לו שנוי וכשיהיה בנקודת
י"ו נאמר שהוא בנקודת שפלותו ואפשר שיראה וכשיהיה בנקודת

(* עיין פסחים צ"ד ע"ב.)

ד' ונקודת ג' יראה שהוא עומד ושאין לו תנועה. וזהו הענין המבוקש בביאור זה.

אמנם הוצרכתי לזכרו לפי שאמרנו מענין המחזור והעמדה לפי שלא יהיה בדברינו סתירה מפני ההעברה לפי שפעמים נאמר שאין למעלה עמידה ומחזור ופעמים נאמר במקום אחר החזרה והעמידה וזה הגלגל אעפ"י שכולו מלא עקרבים כוכבים כמו שאתה מוצא יש בו כדמות רצועה רחבה שהתחברו בה כוכבים רבים שחוגרת הגלגל בהדבק ראשה עם סופה ונקראת כל אותה החיבור חגורת המולות, ולפי שהוא כמי שלקח חגרה רחבה שבה כוכבים רבים וחגר בה הגלגל, והשמש אשר הוא המאור הגדול אשר בשמים וגדול הגרם מכל הנבראים מלבד הגלגל הגדול והמושל בכוכבים ומושל בעולם והוא נפש כל*) מתנועע בעל נפש ואשר אלהים נאצל אורו על כל בעל אור מהנופות שתחתיו ושאחריו והוא המוציא לפועל והמבשל והמעכל ומהוה ומאיר ומטע והשורף והמקפיא והעושה היום והלילה ואשר קצרו הדעות מלספר בפעלותיו הנכבדות והוא סובב על אותה החגורה ואותה החגורה אשר בה חבור הכוכבים היא לו מסלול ודרך, וא"ת האיך הוא השמש בגלגל הרביעי והחגורה בשמיני והוא סובב על אותו החגורה והוא לו מסלול ודרך זה קל להבין מאד והטעם כי הגלגלים זכים

°) אולי צ"ל והוא נפש מתנועע כל בעל נפש והוא דעת הרמב"ם ודע שחכמי ישראל הקדמונים כלם ידעו מהם והשיגו אותם לא בעין בשד ולא ע"י כלי הבטה אבל ע"י ההשפעה ורוח הק' או מסירה מאבות העולם.

בתכלית הזכות ולכן יעברו ויניעו ניצוצי האור אשר בשמיני
עד ראות עיני יושבי הארץ, ואין בעובי כל הנלנלים אפילו
אם יתחברו מאת אלף מהם יחד מה שימנעוהו מלעשות כן וזאת
בחגורה נמצאו בה טבעים שונים במהלך השמש עליה כי פעם
אנו רואים שהוא עושה באויר ובמים ובארץ פעלים שמניע
מהם לנמצאים שנוי פעם מחמימות ופעם מקרירות ופעם
מיובש ופעם מליחות ופעם מרוחות ומטר ופעם מקרח וזולת
זה השנויים הרבה. ולכן הבימו וכוונו הראשונים אל אלה
המקומות ומצאים שהם נחלקות ל"ב פעולות כללים וקרא לכל
מקום מהם שהשמש עושה בזמן מעשה הפך מה שעושה
בזולתו מזל, ולפי זה הענין נחלקת היא ל"ב מזלות והם מלה שור
תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי רגים,
ולכן נקראת חגורת גלגל המזלות והחמשה כוכבים הנכבוסים*)
ג"כ הולכים בכוון זאת החגורה אלא שיוצאים ממנה לצפון
ולדרום יותר מיציאת השמש ממנה, וכמו שהשמש עושה
באויר אותם הפעולות כפי מקומם מהמזלות הנכבוסים ג"כ
יתחזקו פעולתם בקצת אלו המזלות ובקצתם יש להם פועל
נכר ובקצתם יראה להם פועל הפך מה שיראה במקומות אשר
יתחזקו בהם וזה לרוב חולשתם, בנל"ך ואע"י תם.

(* אולי צ"ל הנכוכים וראיתי מי שכתב לכך נקראו מזלות לפי שהם
מזילים הזלה במו תזל כטל אמרתי וג"כ נראה לי כמו שאמרו דכל אנב
מזליהו לא מחמעין פירש אנב הילוכייהו פסחים מ'.

זה הוא העתק מן הכתב אשר שלח המר"ו ונורא כמר יצחק
יצ"ו אברבנילה העומד אז בממלכת פורטוגאלו אל הגאון
אדו' כמוהר"ר יחיאל ורם ע"ה מפיסה.

נגיד ומצוה לאומים, תחכמוני ורב פעלים, ביום עשות ה'
א' ארץ חמדה טובה ורחבה ארץ עיפתה כמו אופל, והעיר
רבתי עם אשר אנכי בקרבה היתה למס, בעברה וועם וינוסו
לנפשם העם היושב בה, מפני פחד ה' כי בא לשפוט הארץ
הלזו בדבר כבר מאד. אל אלקים ה' יודע כי גם בימים ההם
בהיותי נע ונד בארץ, אם אבא באהל ביתי אני לדודי ואליו
תשוקתי, אם אעלה על ערש יצויעי במעשי יריך אשוחח, אם
אתן שנה לעיני בחלום חזיון לילה אחזה פניך פני א' אשבעה
בהקיץ תמונתך, אם אראה איש ממדבר בא מארץ נוראה
אחותיו ולא ארפינו לדעת מה לך ולשלום אהלך, והיום הזה
כי באתי משוט בארץ ומתהלך בה זה שלוש שנים מפוזר ומפורר
בין העמים, זכרתי ימים מקדם אשר ינודו בדבר שפתיך, כל
עצמותי ירונו וישמחו במענה פיך. רגלי עמדה במישור בנועם
אמריך כחי ועצם ידי כראי מוצק, ואומר זה ינחמנו ממעשינו
ומעצבון ידינו ברוח שפתיו. והנה מפיו יצא רפא ירפא לב
גשבר ונרכה גם כל חולי וכל מכה, וכי שמעתי מפי עוברים
בארץ ובערינו מפי עבד אדו' זה אברהם משרתך נאמן וסר אל
משמעתך המגיד לכל יבא גבורותיך נפלאותיך ומחשבותיך לשם

מכתבי אברבנליה

לה

ה' שתיים המה קודותיך, צרת הכת ומיתת אשתך היקרה
הצנועה היא היתה אם כל חי, היא האשה המלאה לה רוח דעת
ויראת ה' ברחל וכלאה, צר לי מאד אמרתי איכה אוכל וראיתי
את שאהבה נפשי כשמחה וכטוב לבב באכרן עצם מעצמיו
ובשר מבשרו, איכה אשא קולי קול רנה בירחי קדם וקול ענות
אנכי שומע, אין לבוא אל שער המלך כמך היום בפסוקי דזמרה
ושר בשירים כי אם לנחם אותך ולרבר אל לבך דברים טובים
דברים גיחומים ולמען הקים אותך מעון* דוי, ולמען עשה
לב חדש ורוח חדשה בקרבך קדוש כאשר הייתה במרם לדת
יום פרץ על פרץ, ובמרם תצמחנה תלאות מהומות וכדשא
תפרחנה שואות גדולות ונוראות, איש א' למה ירע לבבך ולמה
פניך רעים הלא כל הארץ לפניך מלאה אנשים ונשים עזבו
ה' וימירו את כבודם באלקי' חדשים הלא גם באנו רבו כמו
רבו בני אדם גם בני איש חלפו חוק ואין אומר השב, ולמי יחפוץ
המלך ה' צבאות לעשות יקר וגדולה יתירה בקחתו ואיננה ולמען
לא תקחו עוד אתה ורעיך חרפת רעה בגוים, גבר הוקם על
אודות האשה כגפן פוריה אשר לקחת יגון ואנחה ערבה כל
שמחה גלה משוש לבך, מה יתאונן אדם חי רב פעלים כמוך
הלנצח יחיה האדם ימלט נפשו מיד שאול סלה, הלעולמים
עשה א' את האדם פדה נפשו מרדת שחת, הנה אנחנו באים
לארץ לבלה ולחרץ אם בהמה אם איש לא יחיה, עת פקודתם

יכשלו, והיה כעם ככהן תורה אחת להם מות ירעם בקמן כנדול עש יאכלם קמוש יירשם. מי ימלל לאדו' כל התלאה אשר מיצאתנו זה שלש שנים שנות ראינו רעה הוה על הוה מחוץ תשכל חרב המלאך הממית ומחדרים אימה, החל הננף בעם ותהי המגפה בעדת ה' רבה וגדולה להאביד ולהרום הקמנים עם הגדולים לא ישא פנים לוקן ונער לא יחון. אם כן איפה אל אדו' איש א' אל תערוץ ואל תחת בעמל אנוש תחוקנה ידיך והיה לכן חיל וביום רעה העבר רעה מבשרך וחוקת והיית לאיש כי חנם מזורה הרשת ובית מועד לכל חי ואין כל חדש תחת השמש. שר וגדול אף לזאת פקח עיניך וראה כי למן היום*) חרבה עירנו ושמש מקדשנו ויגל יהודה מעל אדמתו

(* פה מצאתי מקום לעורר בלב אחב"י חבת ציון וירושלים לקיים מה שנאמר אם אשבחך ירושלים וכו'.

והוא כדבר בעתו מה טוב והמקום גרם לי כי בעת שקראתי הטורים האלה במכתב הזה לא יכולתי להתאפק ועיני זלגו דמעות וגם במסתרים תבכה נפשי על שבר בת עמי הגדול כים, וחדשים לבקרים רבו ועצמו תלאותינו וצרותינו מבלי כל קץ ותכלה ח"ו, ואם כי אין בפי להגיד חדשות בדבר לא אוכל לעבור בדימיה על פני המכתב מבלי להעיר מאומה, ואולי תמצא בדברי מעט חדשות, בשנת תרנ"ב הוצאתי לאור בכרלון ספר קטן המכונה בשם „דגל מנשה“ מאמרים בכלל ישוב א"י ובתרא"ם יצא לאור פה לונדון ספר הלכות א"י המיוחס לבעל הטורים כ"י מנכען עם העורתי ועם הערות מהגאון ר' אליעזר שמחה אב"ד בעיר קאלווארע הספרים האלה מיוסדים על הלכות א"י וחכיבת הארץ הקדושה בכלל

לא שלנו ולא שקמנו ולא נחנו, להתגולל עלינו תמיד כל היום
 ובפרט, ועתה באתי לעורר רוח דעת אמת בדברים קצרים הנחוצים לעת
 הזאת, נכון לבנו סמוך ובטוח כי אהבתנו לארץ הקדושה לא תופר לנצח
 וכמו שהספרי תורה אין עתידין להבטל כך קדושת א"י לא תבטל לעולם
 שהא בהא תליא ועיין ירושלמי מגילה פ"א ויום יום עיני ישראל מצפות
 לשוב אל אדמתם ולו גם ישיבו את דרכם עמנו ולו גם ירבו עשות הסד
 אתנו על אחת שבעתים לא יוכלו לכבות את רגשי האהבה והגעגועים
 אשר ימלאו ויגדשו את כל בתי נפשינו, המת נשכח מלב ואין חבת ירושלים
 נשכח ולא תשכח מלבנו, והכתוב אומר והביאך ה' אלהיך אל הארץ
 אשר ירשו אבותיך וירשת והיטבך וכו', ולא אמר והיטבך כאשר הוא שם
 רק אל הארץ אשר ירשו אבותיך דברים ל', ועוד ונחל ה' את יהודה
 חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלים, זכריה ב' ט"ו ועוד שם ח'
 שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, ועוד גם זאת מצד הטבע והנסיון
 לא יצויר כי נבגוד בכרית אהבתנו לארץ אבותינו אשר גרו שם, ועיין
 ירושלמי שביעית פ"ט, ועיין בספרי דגל מנשה בשם מדרש שה"ש כמו
 היונה אע"פ שאת נוטל גזליה מתחתיה אינה מנחת שובכה לעולם כך
 ישראל אע"פ שחרב בהמ"ק לא בטלו שלש רגלים בשנה.

ועיין ירושלמי פיאה פ"ג תרין אחין באשקלון וכו' שבל זה היה
 אחר חרבן בית המקדש ובכל זאת היו עולין לירושלים מפני חבתם אל
 ארץ הקדושה ולעולם א"י מצא חן בעיני יושביו, עיין ירושלמי יומא
 פ"ד, ובפרט שהיא מיוחדת לאלהי ישראל והמעשים לא ישלמו כי אם
 בה והרבה ממצות ישראל בטלות ממי שאינו דר בא"י והלב והנפש אינם
 טהורים וזכים כי אם במקום שיודעים בו שהוא מיוחד לאלקים כמו שכתב
 הבזרי בחתימת הספר.

ומענין משיח כבר כתבתי בספרי שו"ת לבני מנשה סימן ו' בשם

ילכו במועצותיהם במועצותיהם*) אדום וישמעאלים מואב

הרמב"ם שכל פרטי הענינים אשר יהיו בזמן המשיח הכל דברי אנדה שדברו בו לפי השערת דעתם לא בקבלה ואין לסמוך עליהם עכ"ל.

ובשם הרב רש"ה הזקן בספרו דברי שלמה וז"ל הרבה פעמים אומר להמון שאין היהודי יהודי בעבור שעתיד המשיח לבוא שבין כך וכך היהודית מחויבת מצד אמתותה בעצמה אבל היהודי מאמין שיבוא המשיח בעבור שהוא יהודי והוא אחד מעקרי דתו ועוד כתב גם אם יעלה על הדעת ה"ו שלא יבוא משיח משה אמת ותורתו אמת עכ"ל.

ועתה נשאר לנו לדעת מה חובותינו ונעשה, אם לשכת בדד וליחל כאשר יחלו אבותינו לקץ הימין מבלי שום השתדלות, או הובה קדושה מוטלת על שכמנו להשתדל בידינו כיד ה' הטובה עלינו ולסייע בידי העובדים במחנה הציונים, ונראה לי לומר משל למה הדבר דומה למי שיש לו חולה בתוך ביתו ולא רצה לילך לדרוש אחרי הרופאים רק הולך לדרוש את ה' וזה ודאי מן השגיונות ואסור לעשות כן כמו שכתבתי בספרי ש"ת שבט מנשה סימן ל"ב ובהקדמתי לספר הרפואות הרמב"ם, בין כל תאבותנו ותפלתנו לבא אל ארץ הקדושה מצד לאכול מפרי הארץ והתרחץ בחמי טבריה וכיוצא בהם מן התענוגים, או מצד הקרבנות ועבודת בית המקדש או אם מבטנו היא חיי העוה"ב או למען הראות לבעלי דיננו כי האמת אתנו, זה עיקר תאותנו וכספנו, הדעת נותנת כי חובתנו היא לאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידנו ולכן לא נרפה מעשות בכל אשר תמצא ידינו ברשיון הממשלות וגם נאחו בכל לב ונפש בתפלותנו אשר יסדו לנו אבותינו חסידי עדיון, הנגלות לנו והנסתרות (נסים) ממילא יבא, ראה נא במכתב זה מה שכתב השר דון יצחק אברבנליה ז"ל זה יותר מד' מאות שנה ומאז עד היום עוד לא שלונו

והגרים, ואם יום או יומים נעמוד בשיבה ונחת קול פחדים באזנינו ושמעות יבהלנו ממורח וממערב ומצפון ומים אשר אכלו שארית ישראל ועורם מעליהם הפשיטו, מי הוא זה ואי זה הוא יבעתוהו צר ומצוקה בעאתו מרחם אמו וגם עד זקנה ושיבה, ובשרו עליו יכאב אל הלקח רוחו ונשמתו לאשר נתנה וישוב העפר אל הארץ כשהיה, ובני ציון היקרים המסולאים בפי הרואים את כבודם בעלות הרע הזה כמבזה ונמס איכה יחשבו חיהם חיי צער ולא ישישו כי ימצאו קבר יגוחו על משכבותם משאות הזמן ומהמון גליו אל תבכו למת מבני ישראל ואל תנודו לו בנו* (להולך מדחי אל דחי ויסך אלקים בערו, כי היום גלה כבוד מישראל ומי יתן נמותה הפעם ולא נהיה עוד למשל ולשנינה נבזים ושפלים יגדל נא כח אדוני למחזיק ולמעוז לו, נדמה לך אל הקדושים המה הנבורים האיתנים מוסדי ארץ. והשבות אל לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו בייסורין של אהבה ה' א' מייסרך. הנותן עוז ותעצומות לעם יתן לך כלבבך אורך ימים ושנות חיים ושלוש, הנותן ממר

ולא שקטנו ולא נחנו, ולעולם יהיו ח"ו היהודים מטורפים שרוים כצער אם לא שבו אל אדמתם וצריך ע"פ דעת התורה וע"פ השכל לסייע מי שעוסק בענין גדול כזה ומי שמוחה בדבר זה לא יראו בנחמות ציון וירושלם שלכלל ישראל לא יוכל להיות לעולם בשום אופן אור במושבתכם רק במושב א"י במהרה בימינו אמן.

על פני ארץ משקה הרים מעליותיו ישקך מיין הרקח המשומר
 כוס של ברכה כוס של תנחומין, השם נפשינו בחיים הנצחיים
 יתן חלקך בין העומדים ממעל לכוכבי אל, אחר היותך שבע
 ימים ושבע רצון בעושר וכבוד ובנים תשיתמו לשרים ונמעך
 תחזינה בהוקין בארץ שרשם יעשו פרי למעלה כרצונך וכרצון
 האיש שמח ונעלו ביום שמחת לבך, ונפשו עליו האבל בעת
 צרתך, בעא ומתחנן קדם אלקי"ק ערב וצהרים ישלם ניהומין
 יוסיף אומץ ורוח גדולה וחזק וכל המתאבלים עליה, ולאדון
 יצחק בנו היקיר בחיר ה' העומד היום על כסאך לתהלה
 ולשם ולהפארת תפקדני פעמים רבות, ואל שדי יגדיל כבודו
 וכבוד ביתו כאשר עם לבבו אמ'. אני הצעיר המשתחוה מרחוק
 נכח פניך, עתה ביום הושענא רבה שנת ה' אורי וישעי, פועל
 ה' יביט ללכת בדרכיו ועיניו על רובי איש להחיות רוח שפלים.

וגם הכתב הזה נעתק מכתב אחר אשר שלח דון יצחק
 אברבאנילה הנ"ל אל אדונינו הנ"ל לי"א.

כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף אש מתלקחת בתוך
 העיר אשר אנכי בקרבה, כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו
 מפני אשר ירד עליו ה' באש מפני חרב היונה מפני פחד ה'
 לפניו ילך דבר, זה לי שלש שנים עזבתי נחלתי נמשתתי את ביתי
 שמתי לדרך פעמי הבנות בנותי והבנים בני ילידי חניכי ביתי,
 והייתי נע ונד בארץ כצפור לעוף כדרור לנוה, ונלך מרוח

מכתבי אברבנילה

מא

סועה מסער, מחיל אל חיל ומהר לגבעה מדלג על ההרים
מקפץ על הגבעות להמלט על נפשנו. על כן לא בא
לשלחך מלא דשן אמרי פי והגיון לבי לפניך, על כן לא באתי
אל אדו' במגידת ספר כתוב עלי מדי שנה בשנה כימים
הראשונים היו טובים מאלה. וגם עתה הנני הנני מפוזר ומפורד
בין העמים ולא באתי עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה מקום
אשר דבר המלך ודתו. העיר רבתי עם אשר היה שם אהלי
בתחלה ועוד היום אנכי מגורש מעדן מלהט החרב המתהפכת
אכלה סביב ועוד ירו נמויה, אל נא תשת עלי חמאת נשיא
הדור וגדול ליהודים אנא שא נא פשע אחיך וחטאתו מדוע
אחרו פעמי מרכבותי, וסלחת לעוני כי לא במרד ולא במעל
עשיתי זאת, ירחיב ה' לנו וישוב לשוש עלינו לטוב החיים
והשלום וישיבנו איש תחת גפנו ותחת האנתו יקרב פזורנו
מבין הגוים או אשובה ארעה צאנך אשמור או לא אבוש
בהבימי עוברי ארחות ימים. נעשה לפניך את קרבנות חובותינו
ומוספין כאשר עם לבבי.

כי בא השמועה שועת בת עמי מארץ מרחקים קולה
כנחש ילך עד השמים הניעה הושלך משמים ארץ כבודה בת
מלך פנימה בת נדיב בת שוע המירה כבודה בלא הועיל לא
עמד מעמה בה וריחה נמר, נעותי משמוע צרים אחוני על
בת עמי השברתי קדרתי שמה החזיקתני איכה יועם זהב בת
נעורים היוצאת מחלצים מהורים וקדושים הלא לאמונה איכה

ואיככה עזבה את ה' ניאצה את קדוש ישראל היושבת הננים
גן נעול גן בעדן מקדם בצל החכמה בצל הכסף האמיתי, איך
נפלת משמים על כן מלאו מתני חלחלה, ומורשי לבני אך המה
יהמיון לתנות לבת יפתח מדוע לא עלתה אדו' ארוכת בת עמי
מדוע האישי אשר טהור ובררך חטאים לא עמד מצאוהו צרות
רבות ורעות. זאת אשים אל לבי הנה זאת חקרנוה מראש
מקדמי ארץ אין צדיק בארץ קנה שם טוב קנה לעצמו העושר
והכבוד, אף כי אנשים מבני ישראל יבלו ימיהם בטוב עד עה
קץ, מי הוא נעים זמירות ישמיע בחוץ קולו שיר המעלות
ישמח ויגיל כל ימי חייו כי הנה בנגן המנגן ונחה עליו קול
ענות וקול הזמיר הגיע לארץ, ואי זה הוא גבור בארץ גדול ורם
ורב, ישתה מין הרקח ויתגל בתוך אהלו מעסים רמונים וכלים
מכלים שונים וכלי זהב, שנם עליו לא יעבור כוס ולא ישתה
יום או ימים, מיד ה' כוס חמתו את קבעת כוס התרעלה מי
המרים המאררים, אם כן אפה אל התמה אל החפץ כי אדם
אין לעבוד את האדמה שקוף ודרדר לא יצמח לו בני חיי ומוזני
סרבים וסלונים המה אתו עושר שמור לבעליו לרעתו, ואת
עמלינו אלו הבנים, מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת
השמש, חכם אתה שים נא כבוד לה' על הכל יהי שמו מבורך
והעבר רעה מבשרך, במופלא ממך אל תדרוש מה זה ועל מה
זה כי המשפט לאלק' הוא ואין אהנו יודע עד מה.

אבי אבי הספרים אשר שלחתי לפני מעלתך מחוכרים

מכתבי אברבנילה

מג

א"ן פרופי"ט והר' יוסף ן' שם טוב ו"ל*) אחלה פני כבודך
אם כבר נעתקת ואין לך עסק בהם תנה אותם על ידי הדוקטור
אנאלך מינדיץ אהובי אשר אתך בארץ ההיא להביאם אלי
הביתה לראות בהם דבר בעת מעתות הפנאי כי לא נשאר
עמי אחרים מאלה ומפורשי הר' עמנואל אם נמצאו עוד בבית
מדרשך על התורה ועל הנביאים. זכור דבר לעבדך ועשית
עמדי חסד ואמת, תורה הוא וללמוד אנו צריכים ומגלגלין
זכות על ידי זכאי, ביצחק יקרא לך זרע ותהי המשרה על שכמו
ודוד ואשתו אחי נועם היוזעלים וכל יוצאי חלציק המה יבואו
אל מקרשך המה יקריבו אליך קרבת אלקים והיית אך שמח
בהם ובצאצאיהם אליהם תמה נהר שלומי ועליהם תבא ברכות
טוב חסד ואמת אל יעזבום ברכת ה' תעשיר והאלהים אשר
התהלכו אבותי לפניו יושיב אחריתך מראשיתך ויוסיף
כל אשר לך למשנה ברכה עד בלי די ואחריתך ישגא מאד
בשמהה ובטוב לבב ולא תזכרנה הראשונות כנפשך העולה
למעלה כן יעשה ה' ונפש רעבה לאמרתך צרופה תגיל ב"ה
כי יבוא דברך מילדי העברים משרתי ביתך מיוצקי מים על
ירי מעלתך, כותב בפרשת רוכב שמים בעורך עבד אדו' זה,
אבי כל יושב אהל העדות אבי עד שר שלום אב לבנים
יודיע דעת ויראת ה' הוא אדו'.

תם ונשלם תהלה לאל עולם חזק הכותב ויאמיץ הקורא

אמן סלה ואמן סלה ועד.

(* עיין יחסין השלם מאמר חמישי.

שאלות ופסקי הלכות.

(* אילו השאלות נשאלו לרב האי גאון.

וששאלתם מי שנמל ספר של תפילות או דברי תחנונים
וסליחות או שאר כתבי הקודש ונשבע בשבועה באותו הספר
אותה שבועה כשבועת התורה היא וכיון שמתחרט ורוצה
לחזור בה אם יש בה הפרה והתיר או לאו. כך ראינו ששבועתו
כשבועת התורה היא מה ספר התורה יש בה שמותיו של הק'
כך ספר של תפילות ושל תחנונים ושאר כתבי הקודש יש
בהן פסוקין של מקרא ושמות של הק', ולא עוד אלא כיון שיש
בו כתוב כל אותיות שבאלף בית הרי אלף בית מצטרפין
אותיות שלו לכמה שמות והן גופה של כל התורה ואין היתרה
לשבועה (**).

מי שיצרו מתגבר עליו וקפץ ונשבע בתורה כשהספר
בידו שאשה פלנית לא תהיה אשתו מהיום ולעולם ואח"כ

(* העתקתי מכ"י ברימש מוזעאם or. 1054

(**) פה לונדון היה מעשה שיהודי אחד נשבע בערכאות כספר ברית
חדשה ואח"כ נמצא שהוא יהודי ואמר לו השופט שלפי דעת היהודים
שכל מי שיש לו ספר זה בידו הוא אפיקורס, ובאמת לפי הדין אפילו שכתב
זה הספר באותיות לשון הקודש אין שבועה חלה על היהודים מכמה
מעמים. ועיין יו"ד רל"ז שכתב שם נמל בידו כתב אשורית אפילו אינו
רק חכמה חיצונית וכו' הוי שבועה וצ"ע.

מתחרם על שבועתו ומקבץ בעלי תורה ומוסר להם מענותיו ושבועתו האם יש להן להתיר ולהפר שבועתו כדי לעשות שלום בין איש לאשתו או לא. כך מצינו שבדורות הללו אין כח לאדם בעולם להתיר שבועה ולהפר כלל לא בא"י ולא ח"ל, ושאמרתם שכתב בהלכות קצובות הנשבע על אשתו ילקח על שבועתו ויקים את אשתו, לא סביר לן הכי ודברים במילים הם ואין לחוש עליו אלא חייב לקיים שבועתו ולגרש את אשתו ואל יחלל שם שמים בפראסיא אלא יגרשנה לאלתר ויתן לה כתובתה ואין בדבר זה משום לעשות שלום בין איש לאשתו, ואי קשיא לך הא דאמרינן נבי סומה וכתב ומחק ק"ו לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי הנכתב בקדושה ימחה על המים דכתיב וכתב הכהן את האלה על הספר ומחה על המים, הא לא קשיא דהאי מוציא מידי ספק ומידי איסורא, אבל הדא מילתא אמר רחמנא לא תשא ואמר כי לא ינקא וכתב נשבע להרע ולא ימיר, הילכתא שצריך ליתן כתובתה ואין כות' משום לעשות שלום בין איש לאשתו.

וששאלתם מי שכעס וקפץ ונשבע בעל פה בהזכרת השם ובתורה המונחת בארון יש לחכם רשות להתיר או לאו. כך מצאתי הואיל והזכיר את השם או התורה אין התרה לשום אדם בין חכם סופר בין חכם גדיל להתיר שבועתו של אדם כל עיקר לא שבועה שנשבעין בספר תורה שיש בידו ולא שבועה שנשבעין

בשם הכורא או בספר תורה שמונחת בארון אין רשות לשום אדם בעולם לבטלה ולהתירה ולהפר אותה וכן הלכה. שלמו תשובות רב האי הנאון.

(* וראיתי בתוב בספר רבינו שי' שהיה כתוב בעיר סיפונטא אשר במלכות לומברדיאה בבית המדרש של ר' יהודה המכונה ר' ליאון ב"ר אלחנן ב"ר יהודה נב"ה ולפני רבינו מנחם הכהן ורבינו יהודה ושאר רבנים המובהקים אשר לימדו בישיבה רב האי גאון בן רב שרירא גאון ובאותו בית המדרש כתב זה הספר וזהו' השערים וראיתי כתוב בן שמעשה היה שבדק ר' יודיה ב"ר דוד ולא מצא סירכא בריאה כלל אבל מצא חוט במרפשא דכבדא ראש אחד של חוט במרפשא דכבדא וראש אחד של חוט בבשר שבין הצלעות והיו באותו בית המדרש כמה תלמידים ר' אלחנן זצ"ל ור' ענן הכהן זצ"ל ור' מלכי צדק זצ"ל ור' משה הכהן מע"ה ותלמידים הרבה אילו מכשירין ואילו מטריפין ופישפשו המסכת של חולין והלכות קצובות ותשובות ושאלות והלכות גדולות ולא מצאו שורש לדבר להתיר ולאסור עד שמצאו בתשובות של רבינו חננאל ב"ר חושיאל זצ"ל ובתשובות של רבינו ניסים גאון זצ"ל דאין סירכא ממרפת אלא בריאה בלבד באותן מקומות שמנו חכמים אבל

(* זה העתקתי מכ"י אקספרד ועיין במבוא לספר שכל טוב לידירי הרב הג' ר' שלמה בוכער נ"י ושם נזכר הכ"י ומי הוא המחבר.

שאלות ופסקי הלכות. מז

וודאי אם יש נקב מפולש* במרפשא דכבדא טריפה אבל בחוט לא נחשוש והכשירה ואכלוה משום ראייה.

** בירושלמי ר' יוסי ב"ר בון מכה שנתרפאה נותנין עליה רטייה שאינה אלא כמשמרה, ר' בון אמר נותנין עליו על פי המכה בשבת שאינה אלא כמשמרה א"ר תנחומא חוץ מעלי גפנים שהן לרפואה.

נהגו גאוני מגנצא שאין שלוחי צבור קורין הפסוקים*** של מועדות בתפילה, אבל מלכויות וזכרונות ושופרות בר"ה בין יחיד בין צבור קורין מהאי טעמא אמר הקב"ה לישראל אמרו לפני מלכויות זכרונות ושופרות ותמליכוני עליכם וכו'.

חבמת הדלעת, 41 קח דלעת לח בערב סוכות סמוך למנחה ושים שעורים י"ב שורות כנגד י"ב חדשים ולכל שורה ושורה

° מרדכי בשם הגאונים, ועיין ביו"ד סימן מ"א סק"ח נקב מפולש מצד הכבד ודאי ט"ס, כן כתבו כל מפרשי הש"ע, ולדעתי נראה שהכוונה דוקא מצד הכבד לאפוקי אם ניקב חוט במרפשא דכבדא כעין מעשה של ר' יודיה.

** עירובין פ"ו וראיתי בירושלמי שלי דפוס קראטאשין גירסא משונה מאוד ונ"מ מאוד לדינא יע"ש.

*** משמע בכל מועדות ובש"ע תקצ"א בר"ה בני ספרד אין מזכירין פסוקי קרבן מוסף כלל, והדין עמהם שמה מקום זה בתפלה, ועיקר המצוה בקריאת התורה.

41 בספר רוזי הגדול כ"י ברימש מוזעאם 27,199 ועיין בשבת רש"י בשם השוכת הגאונים זכ"ב ט"ז א' אילני הוה להו וכו'.

שים גרגרים מן השעורים וסומן כל שורה ושורה לשון הקודש ניסן אייר סיוון תמוז וכו' כל החדשים על כל שורה ושורה וראה לאשר שיעבר כל ימי הסוכות על כל שורה ושורה צומחו בחשבון הגרגרים כך יהיה מטר באותו חדש וכך תעיין על כל חרש וחדש שהוא מסומן ותיבין בטוב. ואחר שתעיין כל החדשים כסדרן כתוב כך, בניסן כך וכך צמחו, ובאייר כך וכך צמחו וכן כל החדשים ואז תבין בכל חדש וחדש כמה יהיה מטר וכמה לא יהיה מטר, סוד ה' ליראיו כבוד ה' הסתר דבר.

תשובת מהר"ם ז"ל וששאלת הנפנה ורוצה לסעוד כיצד מברך ואם צריך לחזור וליטול ידיו פעם שנייה או נטילה אחת עולה לכאן ולכאן. שמעתי שבוזה נחלקו הגאונים. אמנם נ"ל דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן אם מובטח לו שנמל נטילה הגונה לסעודה, ואע"ג דאמרינן תכף לנטילה ברכת המוציא אשר יצר לא הוי הפסק בין דלטהרת ידים כמו כן בא, ועוד דלא גרע מגביל לתורא גביל לתורא דלא הוי הפסק. וכן מצאתי שנראה לרש"י ודלא כרבינו יעקב בר יקר שאמר שצריך לחזור וליטול*).

הנן בפרק בתרא די"ט אין דנין ולא מקדישין ולא מקדשין

(* ואמרה האשה אמן אמן ועיין בהל"ק ח"א סי' פ"ה ובעולת תמיד

סימן ג'ו ורש"י שבועות אמן בו אמונת דברים יע"ש.

שאלות ופסקי הרכות מט

ולא חולצין ולא מייבמין. ואמרינן בירושלמי* (כולן שעשאן ישראל בין אנוסין בין שונגין בין מזידין מה שעשה עשוי, ושמעין מינה מאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלמלה הקנאתו הקנאה.

* (ירושלמי זמן על הכוס מדרבנן ועל השופר דאורייתא, רבותינו שבלותיר אין אומרים זמן בליל שני של ר"ה משום דקדושה אחת היא וכיומא אריכא דמי וכן לעניין דורון וביצה אבל בארץ רומנים אומרים זמן בליל שני. ואני רואה דבריהם דאם אין לומר זמן בליל שני מפני שהוא כיום ארוך א"כ למה מקדשים כלל בליל שני, ועל כל זאת חלילה לי מלבטל מנהג קדמונינו ועל כיוצא בזה נאמר אל תמוש תורת אמך, ומהר"ם היה מקדש בליל שני על תירוש כדי לצאת ידי שניהם.

מסקנא אומרים זמן בר"ה וביהכ"פ אבל לא על הכוס דילמא אתי למיסרך, פעם אחת אירע חופה בעשרה בטבת ואמר רבינו שמואל לברך על הכוס ולמיתבו לינוקא דלא שייך דילמא אתי למיסרך אלא בדבר שהוא תדיר בכל שנה ושנה כמו יהכ"פ, אבל ברית מילה שחלה ביהכ"פ או בט' באב מותר לברך על הכוס וליתבי לינוקא, וט' באב שחל להיות במוצאי

° (ירושלמי זה לא מצאתי בזה הרגע, וצ"ע הא דאמרינן בתמורה ד' אי אביד לא מהני ויש פוסקים אפילו בדרבנן, ועיין בספר שי למורא על בכורות מזקני הגאון ר' יצחק ליב גראסבערג ז"ל בראש הספר במשנה °° עיין ירושלמי פסחים פ"י ובספרי „מטה מנשה" אות ל"ו.

נ שאילות ופסקי הלכות

שבת אע"ג דלית' בכל שהא מ"מ כיון דאתי בקביעות פעמים
לסוף ג' שנים אומרים לפי קביעות השנים שייך ביה דילמא
אתי למיסרך, ואין להבדיל עד מוצאי ט' באב אבל אומרים
במוצאי שבת במ"ה בלא כוס וכמוצאי ט' באב מבדיל על הכוס
כדאמרינן מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת
כולו.

מיצר אל יורה ובירושלמי ג"כ כל המוצר אל יתפלל
ותפילה והוראה שווין הר"ח, לא איברי לילא אלא לשינתא דווקא
בתקופת תמוז פר"י.

מקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין, ומספקא לר"י
איזה שיעור יש ברוחב תפילין דיש עושין אותם גדולים ורחבים
ויש עושין אותם כל כך קטנים בשלושה או בארבע באותם
הקטנים, ומדקאמר מדינה שמקום יש בראש להניח בו שני
תפילין משמע דשיעור רחבו כך הוא כדי שימלאו השנים
המקומות שבראש ואומר ר"י שראה במדרש דשיעורו כשתי
אצבעות.

רבינו אליהו היה מפרש דתפילין צריך קשר שלהם בכל
יום ולעשות קשר חדש בכל שעה שמניחין, והיה מדקדק מהא
דאיתא בסוף הקומץ רבה מאימתי מברך עליהן אבוי ורבא
דאמרי תרויהו משעת קשירה ועד שעת הנחה. ור"ת פירש
דליתגה דא"כ היכי הוה קשר של קיימא כשקושר קרשו' והלא
יתיר הוא למחר, והא דאיתא במנחות מאימתי מברך עליהן

נא שאילות ופסקי הלכות

משעת קשירה עד שעת הנחה הכי פירש משעת שקושרו ומהדקו ומצמצם בראשו כמו שיליא קשור בולד ויש ספרים שכתב בהן משעת הנחה עד שעת קשירה.

ממלאין מבור הגולה במקדש אבל לא במדינה ומשני שמא ימלא לגינתו ולחורבתו ומסתברא דהלכה כרבא דהא אממר כוותיה סבירא ליה דשרא לממלא בגלגלא דמחוזא אמר מעמא מאי אמור רבנן שמא ימלא לגינתו ולחורבתו הכא לא גינה איכא ולא חורבה איכא כיון דחזא דתרו ביה כיתנא אסר להו אלמא כרבא סכירא להו דאי כעולא תיפוק דמשמיע קול. (ואע"ג דבירושלמי*) משמע דהלכה כעולא דאסר אנמרא דידן סמכינא דבתראה היא ואינהו הוו בקיאי בירושלמי מפי מינן ואי לא דקים להו דלא סמכא הוא לא קא שרי לה אינהו והילכך מותר לשמש להקיש על הפתחים לקרוא לבית הכנסת, רכינו יב'.

(** והרב ר' יצחק הוקן ב"ר יוסף הגיד ששמע מרבינו יהודה חסיד וצ"ל שתחינת והוא רחום יסדו שלשה גאונים עמודי עולם ר' אמיתי ר' שפמיה ור' יוסיפיה אשר הגלם מיטום הרשע

(* עיין ירושלמי סוף ביצה וברי"ף שלהי עירובין, ובריש ב"ק אמרו האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא, ובמציעא פ"ה א' ר' זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשתכת גמרא בבלאה מיניה כי היכי דלא נטרדיה, משמע קצת דלא הוו בקיאי בירושלמי, אבל מב"ק משמע דגמרא בבלאה בתראה היא.

(** עיין בסדר ד"ר בער דפוס רעדלהיים בשם הכל בו בסגנון אחר.

עם שאר הגולה אשר הגלתה מירושלים והאריכו ימים ושנים אחר החורבן ולאחר שמת טיטוס הרשע בתחלואים רעים לא עמד מלך לרומי עד לאחר כמה שנים כמו שנמצא בספר יוסיפון בשנת עשרים ושמונה לחורבן הבית קם עלמא בלא מלכא, וכיון שפסקה יראת מלכות עמרו צרים וחידשו גזירות קשות ומשונות על ישראל ועמדו אלו שלשה עמודי עולם ויסדו ותיקנו והוא רחום אחד מהם יסד מן והוא רחום עד אנא מלך והשני יסד מאנא מלך עד אין כמוך והשלישי יסד מן אין כמוך עד סופו, וכתבו כתבים ושלחו בכל הגולה לאומרו בכוונת הלב ביום קריאת התורה באסיפת העם לכך נהגו לכותבו בגוילין שגוללין איהו כעין מגילת אסתר, ובענין אחר שמעתי כשחרב טיטוס הרשע את הבית מילא שלש ספינות אנשים ונשים ונתנם בים בלא רב החובל, ושלח ה' רוח סערה והשליכם ליבשה בג' מלכויות, ספינה אחת בארץ טנייא והשנייא באתה בארץ איטאליא והשלישית באתה אפריקיא והיו ביניהם שלש חכמים קטנים וצדיקים ועלו שלשתן מירכתי הספינה לחלות מלך אפריקא שיתן להם מקום בארצם לשבת שם אמר המלך להם מאיזה אימה אתם אמרו לו יהודים אנו ומזרעו של אברהם אנחנו אמר להם אם מזרעו של אברהם אתם יכחנו דכריכם אם תמצאו כנים להנצל מן האור כמו שנצל אברהם מאור כשדים קחו מכם אחד ויבחן באור, ינצל אמלא כל משאלותיכם ואתנו תשבו ואת הארץ תסחרו כיון ששמעו כך נשתנו זיו פניהם

ושאלו ממנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן וצוה לאוסרם בבית משמר, עמדו בתפילה ובהחנונים ויסד אחד מהם ביום הראשון עד אנא מלך וביום השני יסד השני מאנא מלך עד אין כמוך וביום השלישי יסד השלישי מאין כמוך עד סופו, וכיון שהגיע יום השלישי היו שואלים זה לזה מה חלמת באילו שלשת*) ענה אחד מהם ואמר בכל אותן שלש לילות הללו הייתי קורא בחלומי אותו פסוק כמו איש לא תכוה וגו' כיון ששמעו כך שמחו שמחה גדולה ואמרו זה לזה אתה תנצל מן האור ובשורה היא לך שלא תגע בך האור והצילו הקב"ה ויצא שלם והושיבם המלך במיטב ארצו ויפרו וירבו במאד מאד.

נקדש את שמך בעולם נמצא בסודות של גאונים שאסור לספר משיתחיל שליח צבור נקדש עד שיגמור כל הקדושה עד האל הקדוש וזמן נקדש עד האל הקדוש יש ע"ב תיבות כנגד ע"ב שמות של שם המפורש שהיו חקוקים על מטה האלהים ויסרו קדושה ואת בע"ב לזכר קריעת ים סוף שנקרע בו במטה של ע"ב שמות של שם המפורש.

לך דומיה תהלה אם לפי הפשט נעלה דלת בפני כל מהלל לך ביאור גאון אחד שיש פסיק בין דומיה לתהלה לומר כי ב' דברים הן לך דומיה כמו שנאמר ואחר הרעש קול דממה דקה וגם תהלה לך. גם פירש מלך מהולל בתושבחות איך יעלה על לב לומר מהולל הוא בתושבחות שלי, אלא חפץ הוא להתהלל בתושבחות.

° צ"ל הלילות.

°) שאלה ותשובה מהרמב"ן ז"ל.

שאלה. אם מותר להניח תפילין על הבגד או לא.
תשובה. אם על תפילין של יד אתה שואל מתניתא היא
פרק אחרון דמגילה דתנן התם נתנו על בית האונקלי הרי זה דרך
החיצונים ומעמא משום דכתיב לאות על ידכה ודרז"ל לך לאות
ולא לאחרים לאות כדאיתא בפרק הקומץ רבה, ועל של יד הוא
שדרשו בפרק הקומץ בסופו ירך זו קבורת דת"ר על ירך זו
גובה שביד אתה אומר גובה שביד או אינו אלא ירך ממש אמרה
תורה הנח תפלין ביד הנח תפלין בראש מה להלן בגובה הראש
אף כאן בגובה שביד. ר' אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר
יהיה לך לאות ולא לאחרים לאות, ואם על תפלין של ראש אתה
אומר זו מסופקת היא בידי מכמה שנים אעפ"י שלא ראיתי לאחד
מהראשונים ז"ל שנסתפקו בזה אלא נראה דעת כלם שאין נותנין
אותה על הבגד שבראש כדי שלא תהא חציצה בין תפילין לראש
וזהו שהביאני לידי ספק זה לפי שלא אמרו אפילו בשל יד שאין

°) שאלה זו מצאתי בקובץ אחד בכ"י בריטש מוזעאם Add 27.034
ועיין ירושלמי ברכות פרק ב' ר"י כסיתוא דהוה חזק רישיה הוה לביש
תרויהון ברם בקייטא דלא הוה חזק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה
ראיה להרמב"ן, ועיין במעריך אות חזק וביוחסין ר"י, ועיין בספר פו"פ
מר' יעקב מווינא פ' אחרי ושם בהערותי, ואולי מה שאמרו שלא להסית
בתפלין ק"ו מציע לא אמרו רק בשל ראש דומיא דציץ לכך בקייטא דלא
הוה חזק רישיה לא הוה אלא לביש דאדרעיה.

שאלות ופסקי הלכה

נה

נותנין אותה על גבי אונקלי משום חציצה אלא משום לך לאות ולא לאחרים לאות הא לאו הכי שרי ואלו בשל ראש לא כתיב לך לאות אדרבה כתיב בהו וראו כל עמי הארץ ודרשינן אלו תפילין שכראש כדאיתא במנחות אם כן מותר להניחם על גבי כנף, ואי משום דכתיב בהו והיו לטוטפות בין עיניך לא אתא קרא למימר שלא יהא דבר חוצץ בינם לבין גובה של ראש דהיינו בין עיניו אלא לקבוע מקום להנחתן הוא דאתא קרא ואלו כתיב והיו לטוטפות על בין עיניך היה במשמע שלא יהא דבר חוצץ בינם ובין ראשו כדאיתא בריש ערכין ובמקומות אחרים וכדרדרינן נמי גבי וחלצה נעלו מעל רגלו ולא מעל דמעל וגבי כתנת נמי אמרינן שלא יהא דבר חוצץ בינה ובין בשרו משום דכתיב בה ילבש על בשרו אבל גבי תפילין לא כתיב לטוטפות על בין עיניך ואעפ"י ששנינו גבי כהן שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין י"ל שלא אמרו משום תפילין שלא יהא דבר חוצץ בינם לבין הראש אלא אדרבה שלא יהו תפילין חוצצין בין המצנפת לראש או שלא יתן שום דבר אחר על המצנפת.

שאלה ותשובה.

(*) בציסינא מצאתי בחור נחמד שמו ר' יעקב מקורינלדו ושאל אלי ענין אצילי בני ישראל וזאת תשובתי.

נשאלת ממני ידיד נפשי להודיעך כונתי בענין האצילים ומפני שראיתי דעות המקובלים האחרונים חלוקים וספר הזהר לא ראיתי אחוה דעי מכת הממשכות וגם אסמך קצת על דעת ההכם א"ע**) וזולתו מהמקובלים וה' יאיר עינינו ומשגינות ינקנו.

דע כי האוזן והמשקל לדעת אם הסוד נכון הוא שתראה מסכים לפשט הכתוב ואל תבין ממני באמרי פשט שר"ל הנגלה כי ידוע הנגלה אינו סוד ולא נסתר אבל כונתי היא כי מי שיש לו התחלות הקבלה באמתות כמו ידיעת שמות הספירות והבנות אחרות הצריכות ימצא שהסוד מסכים עם המילות ועם המשכות הכתוב כמו שאראך בזה הענין, ומרם אכנס בביאורו צריך אני לנלות אליך סודות נפלאים שהם כמו הצעה אליך כי הם מהסודות הגדולים שיש בתורה לא תמצאו על זה הסדר בדברי המקובלים רק רמזים מעטים זער שם זער שם ובראותי כי בעונותנו נתמעטו הלבבות שמתו נפשי בכפי וה' הטוב יכפר.

(^o) העתקתי מספר אגרת חמודות מהרופא ר' אליהו חיים מיינצנו

כ"י בריטש מוזעאם ועיין באוצר הספרים Add. 26. 934.

(**) בלי ספק הוא רבינו אברהם נ' עזרא וחשב אותו הרב המחבר מהמקובלים והרב אוולאי בשה"ג כתב שהיה מופלג בקבלה מעשית.

שאלה ותשובה

נז

דע כי ההשגה בספירות היא על אחד מג' פנים, הפנים הראשונים הוא הידוע בהם דרך קבלה בידיעתנו מציאותם ואצילותם ובכלל כלמה שאפשר לדעת מפיה השמועה לבר, והפנים השניים הוא ההשגה בהם במראה הנבואה וזה שהנביאים יראו בעת נבואתם תמונה לנגד עיניהם באמרו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וכו' ובאמרו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם והם דמיונות ותקוים לבר לא שיוכלו להשיג אמת איך הם ומלת דמות יאיר עיני שכלך וכן אמר וביד הנביאים אדמה, וזאת המדרגה כבר העידותיך שהנביאים בכלל השיגוה בשכינה, ויש מהנביאים שהשיגו זאת המדרגה בספירות אחרות ג"כ במאמרם * ז"ל שיהושע נתנבא מהודו של משה והרמו למדת ההוד ושמואל נתנבא ממדות הנצח שנאמר וגם נצח ישראל.

והכונה שאלו השיגו בספירות הללו מה שהשיגו הנביאים האחרים בשכינה, והפנים השלישים הוא השגת אמתתם איך הם בעצם ואל זאת המדרגה לא השיג בה אדם מעולם וזלתי מרע"ה בספירת המלכות לבר, והתבונן היטב במה ששאל מרע"ה הראיני נא את כבודך ומה שהשיב לו ותבן שכן הוא מפשמי הכתובים ממש, מרע"ה שאל הראיני נא את כבודך ומן התשובה שהושב אנו מבינים השאלה, וזה כי ידעת שנבואת משה ממדת יום וזהו הת"ת ובראותו עת רצון שאל להשיג

°) עיין ב"ב ע"ה ע"א וכוהר.

במדה ההיא המדברת עמו עצמותה ומהותה וזהו אמרו הראני נא את כבודך וכאה התשובה לא תוכל לראות פני שהרמו לפני' המאירים, ולהפיק רצונו בכל מה שאפשר לשלם להשיג שבחי המדבר אמר וראית את אחורי שהוא רמו למלכות כמו שבא בדברי רז"ל*) שהראהו קשר של תפילין והיא תפילה של יד הרומז אליה כמו שאמ' בספר הזהר וכן תרגם יונתן ותחמי ית קטר דבידא דתפילי יקר שכינתי מפני שהיא הקושרת בין העולמות כי חבור ההפכים לא יתקים אם לא יהיה ביניהם אמצעי כמו שתוכל להבין זה מהדברים הטבעיים, ודי בזה הערה למשכלים. ואם ידעת סוד אדם וחוה**)

דו פרצופין נבראו תבין שמלת אחורי בזה המקום אי אפשר שתאמ' אלא על השכי' ולכן אמרתי לך שלא השיג אדם לזאת המדרגה וזלת מרע"ה, והראיה העצומה היא מה שאמר ה' ית' לאהרן ולמרים אם יהיה נביאכם ה' וכו' כלומר ששאר הנביאים דרך מהוות וחזיונות ולא השגה עצמית אמנם לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן וידעת כי השכינה נקראת בית כי היא בית אל ר"ל בית הת"ת נאמר נאמן הוא כלומר שהשגתו בבית הנזכרת השגה נאמנת ועצמית לא השגה דמיונית, וזהו ההבדל האמתי אישר בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים וזהו אמר וידבר ה' אליו מאהל מועד כמו שתמצא ברקאנמי. והבונה שהיה נכנס תוך

*) ברכות ז' ע"א.

**) עיין עירובין י"ח ע"א.

שאלה ותשובה

נט

האהל ומשם מסתכל באספקלריא המאירה וכו' ואם תרצה לעמוד על אמתת זה הדעת הסתכל במאמ' ספר הזוהר בתחילת פרשה ויחי וזה לשונו משה שמש בסיהרא בעוד דאיהו בגופא. ועתה הבן ענין השגת האצילים וכמה שגו מהכתוב ממש ואמ' ויראו את אלהי ישראל וכו'. ולהקל עליך הבנת הענין אבאר תחילה המילות לפי הקבלה ואחר תבין הענין ואחר תבין סודו באמתות כי נתבלבלו בו רבים מהמקובלים ור' מנחם בכללם, אתה ידעת כי אלהי ישראל הת"ת ותחת רגליו הם נצ"ח והו"ד ומה שתחת רגליו הוא היסוד ולבנת הספיר המלכות הנק' לבנה ותבין זה מן ותהי להם הלבנה לאבן, ומזה הענין ג"כ זקף* לכה והשתחוו לה. והנה אם כן שהאצילים השיגו במראה הנוראה היא ה' ספירות אחרונות האחרונות וזאת ההשגה היתה נבואית מהפנים השנים אשר זכרנו. ועתה הבן כמה שגו מהכתוב ממש אמ' כן מה שתחת רגליו שהוא היסוד השבוהו כמעשה לבנת הספיר שהיא המלכות וזה כי אתה ידעת שבמעמד הנורא ההוא הצינורות היו כתקנן והשכינה אז היתה בחבור שלם עם היסוד וכל מדות הדין ספו תמו ולכן תראה במקום הזה לבנת הספיר כי לא היו בה מפי חשך במעמד ההוא ובראותם החבור והיחוד ההוא בשלימות כמעד איש ולויות חשבו בלבם שאי אפשר שיסור הדבוק ההוא לעולם וחשבו שאם יקרה לחט האדם שהצינורות יתקלקלו והשפי' תתרחק

(*) ע"ו מ"ו ע"א.

מהת"ת שהיסוד ימשך אחר השכינה וזהו אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כלומר שחשבו שמה שתחת רגלי אלקי ישראל שהוא היסוד יהיה כמעשה לבנת הספיר ר"ל שגם הוא יתרחק מהת"ת וימשך אחר השכינה וביאר לך הכתוב אח"כ כי הדבר אינו כך אבל היסוד הוא כעצם השמים לטהר כי כבר ידעת ממעשה בראשית כי השמים הוא הת"ת כלומר שבעת התרחק השכינה מהת"ת היסוד יתקבץ אצל הת"ת להיות דומה לו כי כשם שהת"ת יושב בין חס"ד ופח"ד כן היסוד יושב בין נצ"ח והו"ד, ולכן אמרתי לך שהוא"ו רובעצם יש לה סוד ר"ל שאינה וא"ו המדבקת כי כבר ידעת שהוא"ו רמו לת"ת הנקראת קו האמצעי, ומפני שאי אפשר קריאת הוא"ו בלתי שני וזין הנעלם הוא רמו ליסוד ולכן נקראו היסוד והת"ת ב' המכריעים. והנה זה לא היה קצוץ כי אם שגנה ומעות ולכן שב הכתוב ואמר ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו וכבר ידעת מה שפירשו בו אנקלום ורבותינו * ואיני צריך לשנותו, ומכאן תוכל להבין מה שאמר ר' עקיבא ** לחביריו הנכנסין לפרדס כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר הובר שקרים לא יכון לנגד עיני כי אתה ידעת שהיורדים למרכבה צריכין לתקן הצינורות תחילה עד שתודוג השכינה אל היסוד ולכן הזהירם ואמר כשתגיעו אצל אבני שיש טהור

° ברכות י"ז ע"א.

°° עיין בערוך אבן בשם רב האי גאון.

שהוא חבור היסוד והשכינה תאומים ולכן אמר אבני לשון רבים כי אבן בלשון יחיד רומז אל השכינה כמו שתמצא אל תאמרו מים מים כלומר אל תחשבו מצד החבור והיסוד ההוא שתראו אז שיהיה כן לעולם עד שתחשבו שהיסוד ימשך אחר השכינה הנקראת מים התחתונים וזהו הענין כפלו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכו'.

ועתה התבונן בפשטי המילות לפי הקבלה והמשכות הלשון בדקות איך יסכים מה שכתבנו וגם שהרקאנטי חולק על זה הדעת כמו שכתבתי מקובלים אחרים מסכימים אליו אלא שלא הרחיבו בזה הביאור כמו שעשיתי אני ומה שיאמת זה הפירוש הוא אומרו ויראו את אלהי ישראל אלא שהרמו אל הת"ת הנקראת אלהי ישראל וגם מה ששנה ואמר וכעצם השמים למה ראה גדולה למה שאמרנו כי ידוע שהשמים הוא הת"ת ולמה ישנה להזכיר הת"ת פעם אחרת ומה שהביא הר"ר מנחם סיוע לדבריו מדברי אנקלוס אינה ראייה כי ידוע מדרך אנקלוס שדרכו לקצר ולהסתיר כי גם שבמקומות אחרים באמרו יקרא ד"ה רמו לשכינה הנקראת כבוד ה' *) בזה המקום אינו בן כי ידוע שיש לספירות שמות משותפים ונקצאים אצל המקובלים השמות השוין וכבר אמרנו למעלה כי מרע"ה כשאמר הראני נא את כבודך רמו אל הת"ת גם כי במקומות אחרים כבוד הוא השכינה והראיה כי אחרי כן תרגם ותחת רגליו ותחות כרסיה

° עיין בספר היחוד הנלוו לספרי שו"ת, ראש מנשה.

יקרא והר' מנחם ממש מודה שככאן רמו אל השמים העליונים שהם הת"ת גם אפרש לומר שכונת אנקלוס היתה יקר אלהא דישראל לרמו שהאצילים לא חמאו במה שחמאו בני אהרן והבינהו, והקשיא אשר אין לה תשובה להר"מ הוא אחרי שלפי דעתו אלהי ישראל הוא רמו אל השכינה ולבנת הספיר ג"כ רומו אליה ותחת רגליו אל מי ישוב, ומה שפירש הוא בזה לפי דעת המתרגם כי הם השמים העליונים והם הכסא הוא כנגדו כי איך יאמר הכתוב שמה שתחת רגלי אלהי ישראל הם השמים השכינה העליונים אחר שאלקי ישראל השכינה לפי דעתו אלא אם ירצה לומר שתחת רגליו לא ישוב אל אלקי ישראל וזה לא יסבלהו פשט הכתוב ועוד ראייה אחרת ידוע שמיום שנברא העולם לא היה פומכי גדול כמיציאת מצרים עד מתן תורה עד שאמרו רז"ל*) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי וכו' ואין ספק כי השנתם היתה בשכינה על דרך הפנים השנים אשר זכרנו ואם האצילים לא השיגו אלא בשכינה כרעת הר' מנחם מה יתרון היה להם על השפחה או מה ענין המחיצות שאמרו רז"ל**) אהרן מחיצת לעצמו וכו' ואין השכל אמת זה שלא יהיה יתרון לוקנים שהם סגולת העם מהשפחות וכו' תאמר כי הזקנים השיגו במעמד ההוא הפנים השלישים כבר אמרנו למעלה שלא השיג לואת המדרגה זולת מרע"ה והר"ר מנחם

(* עי' רש"י שמות ט"ו ב'.

(** רש"י יתרו י"ט כ"ד.

שאלה ותשובה

סג

עצמו מודה בזה. ולכן אמרתי לך כי דעת המקובלים האחרונים
הוא הנכון ואתה תעיין היטב ותבין גם מה שאמרו* שם שהספיר
הוא אדום לא ידעתי מאין לו זה וכבר העירותיך כי במעמד
ההוא היתה השכינה כיריעת שלמה ולא כאהלי קדר.

וישא משלו.

ראה הבן ותשכיל זה	עדי תרד לתכליתו
הלא מה טוב ומה נעים	להבין את שאלותו
לכל משכיל בעין דעת	ולא לכסיל בסכלותו
** רפאל זה שמי עולם	וגם יוסף בקרמותו
שנה שלש חזק קורא	להודות שם תהלתו
בזה תשכיל יחידתו	ישבח גדולתו.

* זה כתב הרקאנטי והראב"ע ועיין בהקדמת תיקוני הזהר ט' ע"ב.

** בלי ספק שזה שם המעתיק ספר אגרת חמודות.

ישתבח שמך לעד מלכנו. שבח הזה שלמה המלך יסרו ביום שעלה ראשון לישוב על כסא שבנה וצפהו בזהב מופז ובאו כל ישראל לפניו לראות האיך יעלה על הכסא והיו משבחין אותו ומזמרים למלך כזה נאה לשבח שנתן הקב"ה בו חכמה ודעת לעשות תבנית כסא כזה. ושמע המלך שלמה את דבריהם ואמר להם וכי עלה על לבכם לתת לי שבח על תבנית הכסא הזה לא נאה לכם לעשות כן אלא שבחו והודו לשמו של מלכי המלכים שהחכמה והגבורה שלו כמו שנאמר חכם לבב ואמין כח ופתח ואמר ישתבח שמך לעד מלכינו האל, ובראשי תיבות רמוז שלמה ומרוב ענוה יתירה שהיתה בו הקדים ישתבח עד שלא חתם שמו שלא ירגישו שהוא יסרו ולמד ממשה רבינו שיסדר מזמור שיר ליום השבת שרמוז בו משה בראשי תיבות והפסיק ליום בנתיים מרוב ענוה שהיתה בו שלא ירגישו שהוא יסרו (*).

(* אבודרהם איהו לא חזי אבל מזלי חזי, שכתב וז"ל שמך לעד מלכנו האל ר"ת שלמה אפשר כי החכם שחבר זה היה שמו כן, או עשאו לכבוד שלמה המלך ע"כ. וזה כתב ר' אליעזר מגרמיוא בב"י הנ"ל.